

Családon belüli erőszak: kiról szól?!

1. Bevezetés

Az elmúlt évek során jelentősen csökkeni látszik a kormányok hagyományos tartózkodása az emberek magánéletébe való beavatkozástól, legalábbis ami a családon belüli erőszakot illeti.

Több európai uniós tagállam aktívan dolgozik a családon belüli erőszak megelőzését és leküzdését célzó politikák kialakításán. 1997 óta a családon belüli erőszakkal az európai uniós szakpolitikai döntéshozás is foglalkozik. Ebben a cikkben célunk annak vizsgálata, hogy a kormányok és az Európai Unió hogyan alakították, illetve változtatták meg azokat a koncepcionális kereteket, amelyekben belül a családon belüli erőszak kérdését tárgyalták, miután feminista aktivisták, civil szervezetek és szakértők hatására az napirendre került a politikában. Az eredeti koncepcionális keretek mely elemeit visszhangozza napjaink közpolitikája most, amikor a kormányok átvették a feministák kvázimonopóliumát a téma közügyként való tematizálásában?

A cikk összeveti egymással a családon belüli erőszak tárgyalására széles körben alkalmazott koncepcionális kereteket (illetve azok változásait) Magyarországon, Hollandiában és az Európai Unióban. Hollandiára azért esett a választás, mert egyike volt azon nyugat-európai jóléti államoknak, ahol feminista aktivisták először hívták fel a köz- és a politikai figyelmet az erőszakra a magánszférában. (Az első holland menedékeket már az 1970-es évek elején megalapították a bántalmazott nők számára.) Magyarországot mint közép-európai, az Európai Unióhoz újonnan csatlakozott államot választottuk, ahol a kérdés napirendre

Forrás: Domestic Violence: Whose Problem? In *The Greek Review of Social Research. Special Issue: Differences in the Framing of Gender Inequality as a Policy Problem Across Europe*. B' /2005(117): 63–93. © National Centre of Social Research, Athens, 2005. Hungarian translation © Replika.

1 Szeretnénk köszönetet mondani Mieke Verloonak és a MAGEEQ kutatócsoportnak azért a kedves és szellemileg inspiráló környezetért, amelyet teremtettek, és amely e cikk megírására ösztönzött minket. A cikkben szereplő adatgyűjtési és elemzési módszertan, valamint a felhasznált adatok nagy része közös munkánk eredményei. Lásd www.mageeq.net és Verloo (2005). (A szerzők)

kerülésének szakaszában, az 1990-es évek vége óta, a transznacionális feminista koncepcionális kereteket igazították hozzá az átalakuló posztszocialista ország sajátosságaihoz. A két országban a napirendre kerülés és a szakpolitika-alkotás különböző szakaszaiban meghatározó koncepcionális kereteket azokkal a koncepcionális keretekkel vetjük össze, amelyeket a családon belüli erőszak tárgyalására európai uniós szinten alkalmaznak a politikában és a szakpolitika kialakításában.

Kutatásunk túlmegy a csupán a szakpolitikai döntéshozók javasolta szakpolitikai koncepcionális keretek vizsgálatán, és a tágabb közpolitikai vitából is bevon koncepcionális kereteket: vizsgálatunk tárgyává tesszük többek között a civil szereplők által használt koncepcionális kereteket, valamint a szakpolitikai döntéshozók és a civil szereplők közötti interakciókat is. Annak érdekében, hogy jobban megértsük a családon belüli erőszak körüli szakpolitikai viták fejlődését, figyelembe kell venni a politikai lehetőségstruktúrákat, és azokon belül a különböző szereplők – különösen a női civil szervezetek – pozícióját. Ezen csoportoknak a szakpolitikai fórumon belül elfoglalt helyzete nagyban megszabja a nőmozgalom politikai befolyását, és ezáltal meghatározza a kormányzat érzékenységét a nemek közti egyenlőség szempontjaira (Ferree és Gamson 1999). Végül is ezek a tényezők együttesen határozzák meg a nemek közti egyenlőség politikáját, megszabva azt, hogy az állam hogyan szabályozza a nők autonómiáját és önmeghatározását, konkrétan a mi esetünkben: hogyan veszi figyelembe a nemek közti egyenlőség szemléletét a családon belüli erőszak kérdésének tárgyalásában (Ferree és Gamson 1999; Ferree et al. 2002). Elemzésünk rámutat arra, hogy a kiválasztott országokban a kormányzás nemek közti egyenlőséghez való viszonyulásának megváltozása – különösen a feminista civil szervezetek véleményének marginalizálása a vitákban – változásokhoz vezetett a nemek közti egyenlőség politikájában is, ami a családon belüli erőszakot illeti. Ez a változás a nemek közötti egyenlőség figyelembevételének marginalizálásához, sőt egyes esetekben akár figyelmen kívül hagyásához vezetett, vagy pedig ahhoz, hogy a nemek közötti egyenlőség szempontját egy szélesebb, átfogóbb megközelítésbe integrálják, ily módon túllépve a nemek közti egyenlőség specifikus szempontjain. Ez megfosztotta a nőket a családon belüli erőszaktól folytatott közbeszédben betöltött kiváltságos helyzetüktől, ezzel megerősítve a téma társadalmat átható jellegét, és megalapozva a társadalom más tagjainak, nevezetesen a férfiaknak ahhoz fűződő érdekét, hogy nyíltan beszéljenek róla (Ferree et al. 2002: 141).

Cikkünk központi kérdése az, hogy hogyan alakultak át, illetve változtak meg azok a koncepcionális keretek, amelyekben belül a családon belüli erőszak témáját a kormányzati szakpolitikában és törvényhozásban tárgyalták azután, hogy feminista aktivisták, civil szervezetek és szakértők hatására az a politika napirendjére került. Hogyan alakult át az eredeti feminista koncepcionális keret, miután Magyarországon, Hollandiában és az Európai Unióban a családon belüli erőszak témája felkerült a közpolitikai napirendre? A MAGEEQ-projekt keretében végzett koncepcionális keretelemzésünk (frame analysis) ezt a kérdést vizsgálja az 1995–2004-es időszak során. A keretelemzés kiegészítéseként Hollandiában másodlagos irodalom alapján térképeztük fel, hogyan tűzte napirendre a kérdést a nőmozgalom az 1970-es évek elején, és hogy milyen fő vonalak mentén alakultak át a téma tárgyalására alkalmazott koncepcionális keretek a kormányzati szakpolitikában a MAGEEQ-kutatási időszak kezdete, vagyis 1995 előtt. Magyarországon kiegészítő információkat gyűjtöttünk a feminista civil szervezetek és a szakértők szerepéről a családon belüli erőszakkal kapcsolatos napirend és a szakpolitika kialakításának folyamatában, megvizsgálva, hogy ezek hogyan járultak hozzá a szakpolitikai folyamathoz, s néhány további európai uniós civil szervezet dokumentumait is elemeztük.

A családon belüli erőszak tárgyalásával kapcsolatban jelenleg meghatározó szakpolitikai koncepcionális keretek összetettsége szembeötlő. A családon belüli erőszakról jelenleg is folyó viták miatt folyamatosan megjelennek új és átdolgozott szakpolitikai koncepcionális keretek, a régi, félretett kereteket pedig újraértékelik. Ez egyrészt különösen időszerűvé teszi, másrészt viszont – módszertani szempontból – jelentősen megnehezíti az elemzést. Ehhez a cikkhez azokat a koncepcionális kereteket választottuk ki és kontextualizáltuk, amelyek jelen pillanatban tisztán elkülönültnek tűnnek, és jól illusztrálják gondolatmenetünket.² Az elemzéshez használt szakpolitikai dokumentumok gyűjtése 2004 júniusában zárult le.

2. A családon belüli erőszak tárgyalására alkalmazott koncepcionális keretek Hollandiában: a radikális feminizmustól a technokrata megközelítésig

2.1. Az államellenes mozgalomtól az állam vitatott támogató szerepéig: az 1970-es évektől az 1980-as évek elejéig

A nők elleni erőszak Hollandiában az 1970-es évek elején vált a nőmozgalom témájává. Az erőszak formái, amelyekkel foglalkoztak, a nemi erőszaktól és a szexuális bántalmazástól a pornográfiaig és a prostitúcióig terjedtek. Tekintve, hogy mi a magánszférában jelenlévő bántalmazással foglalkozunk, elsősorban a partnerek közti erőszak kérdését tárgyaló kezdeményezésekre fogunk koncentrálni, amelyeket akkoriban a „nők bántalmazása”-ként fogalmaztak meg. 1974-ben feminista szociális munkások egy holland csoportja megnyitotta a kontinens első menedékhelyét bántalmazott nők számára. A csoport átvette az 1971-ben Londonban alapított Chiswick Women's Aid munkamódszereit, amely Európa első menedékhelye volt olyan nők számára, akiket bántalmaztak. Az amszterdami kezdeményezés gyorsan elterjedt Hollandia-szerte: néhány éven belül a női menedékhelyek kiterjedt nemzeti hálózata jött létre a *Blijf van mijn lijf* (Ne nyúlj a testemhez!) közös név alatt (Roggeband 2004).

A menedékek a nők elleni erőszakot nyíltan feminista kontextusba helyezték. A Chiswick-modellel összhangban a családon belüli erőszakot a nemek közti egyenlőtlenség specifikus mechanizmusának tekintették, amelyet a férfiak arra használnak, hogy fenntartsák a nemek közti egyenlőtlen hatalmi viszonyokat. Eltérően a hagyományos gondozási ellátás megközelítésétől, amely a nők bántalmazását főként egyéni pszichológiai problémaként ragadta meg, a menedékek strukturális társadalmi problémaként mutatták be azt, és összefüggésbe hozták más hatalmi egyenlőtlenségekkel, például a nők gazdasági függőségével. Az államot patriarchális intézménynek látták, amely a „férfi kenyérkereső modellen” alapuló társadalombiztosítási berendezkedéshez hasonló eszközökkel tartja fenn és legitimálja az erőszakot. A nőmozgalom az állam szemére vetette, hogy depolitizálja a magánszférát, és megtagadja a „magán”-nak tartott ügyekbe való beavatkozást, például a családon belüli nemi erőszak és bántalmazás eseteiben (Roggeband 2002). Ezért a menedékek az államtól független, autonóm szervezetek létrehozása mellett döntöttek, amelyeket feminista elvek szerint szerveztek meg, és ellenezték az állami finanszírozást, attól tartva, hogy azáltal „hatalmába kerítené” őket az állam.

Bár a problémaelemzés gyakorlatilag változatlan maradt az idő múlásával, az 1980-as évek elején, ahogy a menedékek szembesültek a növekvő igényekkel, fokozatosan megvál-

2 A közpolitikai elméleti keretek részletesebb elemzését a két országban és az EU-ban lásd MAGEEQ (2005).

toztak azok az irányok, amelyekben a mozgalom a probléma megoldásait kereste (Roggeband 2004). Heves viták kezdődtek arról, hogy elfogadják-e a kormányzati támogatásokat. Bár sokan tartottak kritikái, önálló helyzetük elvesztésétől, mégis egyre több feminista látta úgy, hogy szükség van kormányzati szakpolitikára, egyrészt támogatások formájában, másrészt a rendőrség, a bíróság és a hagyományos gondozási ellátás részéről az áldozatok támogatása és a bűnesetek megelőzése érdekében. A bizalmatlanság és a feszültségek időszaka után az állam fokozatosan mint a probléma megoldásának egy lehetséges eleme merült fel (Roggeband 2002b). Miután 1982-ben közös konferenciára hívták meg a nőmozgalom és a menhelyek képviselőit, hogy állapítsák meg a kormányzati szakpolitika céljait és elveit, a holland kormány 1984-ben elfogadta az első *a Nőkkel és Lányokkal Szembeni Szexuális Erőszak Elleni Harcra* szóló *Szakpolitikai Feljegyzést* (HP 1984). A nőkkel szembeni erőszak más formái mellett a terv a nők bántalmazására is kitér (Boerefijn 2000).

2.2. A nők bántalmazásának fokozatos marginalizálása: az 1980-as évek vége és a '90-es évek

Az 1984-es terv arról tanúskodik, hogy a nőmozgalmak szószólói sikeresen képviselték véleményüket. Azzal a koncepcionális kerettel összhangban, amelyen belül a feminista csoportok a témát indítványozták, a nőkkel szembeni erőszak olyan problémaként jelent meg, amely a nemek közti egyenlőtlen hatalmi viszonyokban „gyökerezdik”, s egyszersmind „újraatermeli” azokat (Boerefijn 2000). A nőkkel szembeni erőszakkal foglalkozó szakpolitikát a terv a nők függetlenségére és a nőknek a védelemhez és fizikai sértetlenséghez való alkotmányos jogára hivatkozva legitimálta, így kivonva azt a magánszférából; ami pedig a nők bántalmazását illeti, hangsúlyozta a rendőrség és a bíróság aktívabb részvételének fontosságát (Römkes 2000). A szakpolitika részeként előkészítették a közerkölcsi szabályozás módosítását a házasságon belüli nemi erőszak és az erőszakos közösülés büntetésére, amelyben „kényszer” alatt nemcsak fizikai erőszakot értettek, hanem pszichológiai nyomásgyakorlást is. Éveken át tartó politikai küzdelmek után a módosítást – nemi szempontból semlegesen megfogalmazva – 1991-ben fogadták el.

Az 1990-es évek eleje az 1984-es szakpolitikai feljegyzéshez³ kapcsolódó terv elfogadásával szakpolitikai hangsúlyeltolódást⁴ mutat a nőkkel szembeni erőszaknak nőjogi kérdésként való kezelésétől annak társadalmi problémaként való tárgyalása felé. Ekkor a problémát kulturális és társadalmi sztereotípiákhoz kapcsolják, és a férfiaknak a probléma fenntartásában játszott szerepét hangsúlyozottabban állítják a középpontba. A szakpolitika célkitűzései ezzel összhangban az elkövetők kezelését hangsúlyozzák (Boerefijn 2000). Ezzel egy időben a szakpolitika hatásköre mindinkább a nemi erőszakra szűkül le, különös tekintettel a gyerekekkel szemben elkövetett szexuális zaklatásra és a munkahelyi szexuális megfélemlítésre. Az új szakpolitika jegyében a nemspecifikus (nőknek felállított) ellátó intézmények támogatását fokozatosan megvonják, s a már meglévő szolgáltatások körébe integrálják a gondozást (Römkes 2000). Az 1990-es évek közepén a Szociális és Munkaügyi Minisztérium (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid – SZW) kezd nyomást gyakorolni arra, hogy a női eman-

3 Voortgangsnota 1990. A terv a nők zaklatását így határozza meg: „fizikai és/vagy szexuális kényszer egyoldalú alkalmazása a nő akarata ellenére férfi (ex-)partnere részéről, amely megsérti a nő fizikai sértetlenségét”.

4 Az eltolódás egybeesik a szakpolitikai felelősségi kör áthelyezésével a Szociális és Munkaügyi Osztálytól a Népjóléti, Közegészségügyi és Kulturális Osztályhoz.

cipáció (beleértve a nők elleni erőszakot) ügyében vállalt felelősség megoszoljon a különböző minisztériumok között. Ez jelentős hatással van a későbbi szakpolitikákra, mivel az áldozatokról való gondoskodás felelőssége is megosztott a különböző minisztériumok között.

Részben a nemzetközi fejleményekre – például az ENSZ negyedik Női Világkonferenciájára (1995) és a CEDAW Egyezmény⁵ ratifikálására – adott válaszként az 1990-es évek második felében a nők elleni erőszak témája erőteljesebben jelent meg a szakpolitikák kialakításában és a törvényhozásban. 1997-ben konferenciát szerveztek a nők elleni erőszakra, amelyből sok javaslatot átvettek az Igazságügyi Minisztérium elé terjesztett 1999-es cselekvési tervbe (Actieplan Emancipatietaakstellingen Departementen HP 1999). Megfigyelhető azonban egy jelentős különbség: az általános, nők elleni erőszak megfogalmazás leszűkül a „családon belüli erőszakra”. A figyelem középpontjának ezen eltolódásával láthatóvá válik az a koncepcionális keret, amelyet a következő években a magánszférában jelenlévő erőszak tárgyalására alkalmaznak: a korábbi fogalmat, a nők bántalmazását, felváltja a „családon belüli erőszak” semlegesebb kifejezése.

A terv első bekezdéseiben hivatkoznak az ENSZ-nek a Nők Elleni Erőszakkal foglalkozó különleges megbízottjára (*Special Rapporteur on Violence Against Woman*), a nők elleni erőszak meghatározásában pedig a Pekingi Cselekvési Platform megfogalmazását követik. Ennek fényében érdekes megjegyezni, hogy a családon belüli erőszak pár sorral később található definíciója semmilyen közvetlen módon nem utal a nőkkel szembeni erőszakra. A családon belüli erőszakot úgy definiálják, mint „olyan erőszak, amelyet az áldozat családi köréhez tartozó személy követ el”. Az igazságügyi miniszter olyan (válogatott) kutatási eredmények bemutatásával igyekszik hangsúlyozni a probléma „nemekkel kapcsolatban való semlegességét”, amelyek szerint például: „Fiúk és férfiak éppolyan gyakran válnak családon belüli erőszak áldozatává, mint a nők”.⁶ Ettől kezdve – úgy tűnik – a magánszférában megjelenő erőszakot egy új koncepcionális kereten belül tárgyalják, csendben kiiktatva a képből az eredeti feminista elemzést és követeléseket.

2.3. A magánszférán belüli erőszak tárgyalására alkalmazott koncepcionális keretek változásai az ezredforduló óta

Az 1999-es cselekvési tervvel kezdődően a családon belüli erőszakra vonatkozó kormányzati szakpolitika tárgyalására egy „technokratább”, pragmatikusabb koncepcionális keretet alkalmaznak: „ez leginkább az irányítás, a kommunikáció és a végrehajtás összehangolásának (hol, ki és hogyan) kérdése, mintsem a tartalomé (mit)” (HP 1999). 2002-ben a kormány elfogadja a *Magán Erőszak – A Köz Úgye* (Nota Privé geweld–Publieke zaak, HIM 2002)⁷

5 A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women). Magyarország kihirdetette az 1982. évi 10. sz. törvényerejű rendelet.

6 Ezt kissé enyhíti az a megjegyzés, hogy a nőket, illetve férfiakat érő erőszak formái eltérnek egymástól: „a férfiak nagyrészt fizikai, a nők nagyrészt szexuális zaklatásnak vannak kitéve”. Mégis, az a mód, ahogyan a terv egyenlőségeket tett a férfi és női áldozatok aránya közé, amiért nem volt képes megkülönböztetni a fizikai, a szexuális és a pszichológiai erőszakot, és amiért nem hozta nyilvánosságra az elkövetők nem és életkor szerinti megoszlására vonatkozó adatokat, éles kritika tárgyát képezte.

7 A terv hat minisztérium kooperációján alapul: az Igazságügyi Minisztérium, a Belügy és Királysági Kapcsolatok Minisztériuma, a Közegészségügyi, Népjóléti és Sport Minisztérium, az Oktatási, Kulturális és Tudományos Minisztérium és a Szociális és Munkügyi Minisztérium.

elnevezésű minisztériumközi cselekvési tervet, amely ugyanezt a pragmatikus felfogást alkalmazza a családon belüli erőszakra. Annak ellenére, hogy a témát nagyrészt nemi szempontból semleges fogalmakkal tárgyalják – mint például „áldozatok” vagy „érintett emberek” – bizonyos pontokon megjelenik az az általános elképzelés, hogy az áldozatok nőneműek („nőkről” beszélnek „áldozatok” helyett). Ugyanakkor a terv hangsúlyozza, hogy „fiúk és férfiak is gyakran esnek a családon belüli erőszak áldozatául”. Annak ellenére, hogy többször is hivatkoznak kifejezetten a nőekkel szembeni erőszakra vonatkozó nemzetközi egyezményekre és irányelvekre, a nőket nem azonosítják különleges célcsoportként. Csupán a bevándorló nőket említik, mint olyan csoportot, amely az idősek és a gyerekek mellett külön figyelmet érdemel. Külön problémaelemzést ezekre a csoportokra nem nyújtanak.

Úgy tűnik, hogy az egész problémaelemzés elsősorban a családon belüli erőszakhoz kapcsolódik, és annak folyamányaként az erőszakot megtapasztaló gyerekekhez. Ahelyett, hogy a problémát a társadalom szerkezeti egyenlőtlenségeinek koncepcionális keretében tárgyalnák, az erőszak okait főként a családon belülré helyezik. Az erőszak felnőtt áldozatainak felelősséget tulajdonítanak, amiért inkább családi kapcsolataikat „védelmezik”, ahelyett, hogy kellőképpen nyilvánosságra hoznák problémájukat, és ezáltal részeseivé válnak az erőszakciklus fenntartásának. Az elkövetőket úgy ábrázolják, mint akik az erőszak körforgásának foglyai, azt sugallva, hogy korábban ők maguk is családi erőszak áldozatai vagy szemtanúi lehettek (HIM 2002; SZW 2002). Ez közvetetten mentesíti őket a felelőség alól, minthogy a generációk közötti *erőszak-körforgás* lép elő fő problémaként, nem pedig az *erőszakos magatartás* mint olyan. A problémát övező tabuk hozzájárulnak a körforgás fenntartásához, különösen az etnikai kisebbségek esetében (SZW 2002; Donner 2003). Mindent összevetve, a családon belüli erőszakot okozó és fenntartó mechanizmusokat többé már nem strukturális hatalmi egyenlőtlenségekkel hozzák összefüggésbe: a körforgás elsődlegesen a (problémás) családokban zajlik.

Az erőszak okait a családon belülré helyezve eltűnik az azt a társadalommal eredetileg összekötő kapocs (azaz az egyenlőtlen hatalmi viszonyok). A családon belüli erőszak közügyjellege mellett a fő érvek azok a társadalmi és gazdasági költségek, amelyek a gondozásra, a menhelyre fordított kiadásokból és abból származnak, hogy csökken az áldozatok munkájának termelékenységé (HIM 2002; SZW 2002; SZW 2003).⁸ A családon belüli erőszakot egyre inkább a társadalomban megtalálható erőszak más formáival összefüggő biztonsági problémaként ábrázolják.⁹ Ezen érvek mellett eltörpülnek az emberi jogi és egyenlőségi megfontolások. 2002-ben a fő ok, amiért foglalkoztak a problémával, az volt, hogy az embereket meg kell védeni az erőszaktól, még ha az a „lakásajtó mögött” történik is. Az emberi jogokkal csak a nemzetközi kontextus kapcsán foglalkoznak. Az *Évközi Szakpolitikai Terv az Emancipációról* (Meerjarenbeleidsplan Emancipatie, 2000) a nők emberi jogainak súlyos megsértéseként csak a női nemi szervek megcsonkítását ítéli el kimondottan (HP 2000). Az erőszak más formáit nem az emberi jogok *mint olyanok* megsértéseként értelmezik, hanem mint a nőket jogaik és alapvető szabadságaik legteljesebb gyakorlásában hátráltató eseményeket.

⁸ Ezek az érvek egy 1997-ben megjelent tanulmányból származnak, amely a családon belüli erőszaknak a társadalomra nehezítő pénzügyi terheit évi 150 millió euróra becsülte.

⁹ Azt állítják, hogy azok a gyerekek, akik szemtanúi vagy áldozatai a családon belüli erőszaknak, hajlamosabbak lehetnek arra, hogy utcai vagy családon belüli erőszak elkövetőivé váljanak, és elképzelhető, hogy a családon belüli erőszak elkövetői utcai erőszakban is részt vesznek.

A probléma pragmatikus megközelítése a családon belüli erőszakkal szembeni harcban részt vevő különböző szakágak közötti együttműködésre és információcserére fektetett hangsúlyból látható. Az irányítást a helyi önkormányzatokhoz rendelték, míg a nemzeti kormány magára csupán a szakpolitika előmozdításának és a felelősségi körök elosztásának a szerepét osztja. Szintén magára vállalja a törvényhozás és szabályozás helyesbítésének feladatát. Az állampolgár egyéni felelősségét hangsúlyozzák annak nyomatékosítása révén, hogy az „Áldozatoknak meg kell tanulniuk kiállni magukért”. Az elkövetőknek nem tulajdonítanak ugyanilyen egyéni felelősséget: a kormány megjegyzi, hogy önmaguktól nem tudják megszakítani az erőszak ciklusát, ehhez megfelelő önkéntes választható terápiás lehetőségeknek kellene a rendelkezésükre állni (HIM 2002).

A pragmatizmus mellett a családon belüli erőszak biztonsági kérdésként való új koncepcionális kezelése a figyelmet az áldozatok védelme és segítése helyett az elkövetőkkel szembeni bánásmódra helyezi át. Az ebbe az irányba mutató javasolt intézkedések közé tartoznak a törvénymódosítások, melyek célja az elkövetők kitiltása a közös háztartásból (még előkészítés alatt) és a családon belüli erőszakért kiszabott büntetések megnövelése, valamint a pszichoszociális kezelési intézmények létrehozása. Az Igazságügyi Minisztérium, úgy tűnik, hajlik arra, hogy a családon belüli erőszakkal foglalkozó szakpolitikát a bűnözéssel szembeni harcként fogja fel, ne pedig az emberi integritás védelmének.¹⁰ Mindent összevetve: ebben a periódusban Hollandiában a hangsúly eltolódott az erőszak biztonsági és bűnözési vetülete felé, míg csökken az áldozatokról való gondoskodásra fordított figyelem.¹¹

2.4. A politikusok, a szakértők és a közmédia eltérő véleményei napjainkban

Ha a politikai és a nyilvános vitákat tekintjük, úgy tűnik, hogy a családon belüli erőszak tárgyalására elég hatékonyan alkalmaznak egy új koncepcionális keretet. A „nemileg semleges” technokrata diskurzust, amit a kormány képvisel, gyorsan és könnyedén veszi át sok különböző szereplő. Úgy tűnik, hogy a parlamenti viták gyakorlati problémák körül alakulnak ki és a szakpolitika „nemileg semleges” koncepcionális kereteit alig vitatják.¹² A nemek közti egyenlőtlenségek csak közvetetten kerülnek szóba, például az áldozatok és az elkövetők kezelésére rendelt eszközök közötti különbségek kapcsán. Ezenkívül foglalkoznak azzal az óriási aránytalansággal, amely a „magán” és a „köz” biztonságára rendelt közkielégítés között fennáll.¹³

2003-ban a holland parlament elfogadott egy indítványt, amely szorgalmazta, hogy a kabinet pontosan számoljon el róla, milyen lépéseket tett a nőkkel szembeni erőszak elleni küzdelem részeként. A „Családon belüli erőszak és a nőkkel szembeni erőszak” (SZW 2003b) cím ellenére a beszámolóban a nők csak akkor kerülnek előtérbe, amikor a családi erőszak

¹⁰ Ezt a megközelítést összekapcsolhatjuk a „törvény és rend” diskurzussal, amely mindinkább súlyt nyert a holland politikában és a közvéleményben a „9/11” illetve Pim Fortuyn konzervatív jobboldali politikus 2002-es választások során bekövetkezett felemelkedése és meggyilkolása óta.

¹¹ Ezt jól illusztrálja az, hogy a kormány azzal az indoklással utasította el, hogy országos kampányt indítsanak a probléma tudatosítására (HIM 2002), hogy a gondozási intézmények és menhelyek szerinte nem rendelkeznek megfelelő kapacitással a segítség iránt megnövekvő igény kielégítésére, amelyet pedig egy ilyen kampány kiválthat.

¹² Csak néhány női parlamenti képviselő mutat rá, hogy a nők a legfőbb áldozatok.

¹³ Míg az előbbire csak néhány millió euró többletforrást különítenek el, az utóbbira plusz egymilliárdot költenek, annak ellenére, hogy maga a kormány is elismeri, hogy a családon belüli erőszak az erőszak leggyakrabban előforduló formája a társadalomban.

„kultúraspecifikus” formáiról van szó – mint amilyen a nemi szerv megcsonkítása, vagy a becsmérlés védelmében elkövetett gyilkosság. A családon belüli erőszakkal foglalkozó „általános” paragrafust teljes egészében „nemileg semleges” koncepcionális keretben tárgyalják. A „nőkkel szembeni erőszak” ezen egyoldalú felfogása a nyilvános és politikai vitáknak azt az általánosabban megmutató tendenciáját tűnik tükrözni, amely az etnikai kisebbségeket (különösen a muzulmánokat) az „igazi” hollandoknál kevésbé fejlettekként állítja be, és amely kontextusában a nők emancipációjára hajlamosak elégánsan úgy hivatkozni, mint jellegzetesen holland eredményre.

A családon belüli erőszakkal foglalkozó holland szakpolitika nemileg semleges koncepcionális keretben való tárgyalása ellen irányuló kritikát legerősebben a bírósági beszámolók és a feminista szakértőknek a kormányzati szakpolitikára adott reakciói visszhangozzák. Ezek rendszerint a holland kormánynak az ENSZ CEDAW Egyezményében és más nemzetközi egyezményekben vállalt köteleseire hivatkoznak. A 2002-es szakpolitikai feljegyzésre, az *Egy biztonságos ország, ahol a nők akarnak élni* (Een veilig land waar vrouwen willen wonen, SZW 2002)-re adott reakciójában a Clara Wichmann Intézet – egy holland női és jogi szakértői központ – vitatja a kormány azon állítását, amely szerint a nemhez kötött szakpolitikák „ideje lejárt”, és hogy a nőkkel szembeni erőszakot inkább a „megfelelő erőszakdossziéba” fogják beilleszteni. A vitairat rámutat, hogy a kabinet átfogó biztonságpolitikai terve, az *Egy biztonságosabb társadalom felé*, mindössze egy rövidebb bekezdést tartalmaz a családon belüli erőszakról, biztonsági kérdésként jelölve meg azt, anélkül, hogy bármilyen költségvetési forrást rendelne a témához.

A családon belüli erőszakkal kapcsolatos gondozási és kezelési módszerek kidolgozásával foglalkozó hivatásos szervezetek a kormányéhoz hasonló koncepcionális keretet alkalmaznak, amikor az erőszak körforgását elsődlegesen a családi körön belül értelmezik. Új áldozatkategóriákat is elkülönítenek a nőkre és a gyerekekre helyezett hagyományos hangsúly mellett, például a családon belüli erőszak áldozatául esett fiúk és férfiak számára készült kezelési módszerek kidolgozására vagy az idősek ellen elkövetett erőszakra koncentrálva. Csak a női menhelyek – jelenleg a *Menhely Szövetségbe* (*Shelter Federation*) tömörülve – tárgyalják továbbra is a női jogi perspektíva koncepcionális keretében a problémát, bár úgy tűnik, hogy napjainkban már a korábbi feminista-politikai nézőpontjuktól elszakadt koncepcionális keretet alkalmazó stratégiával. Eltérően a korábbi időszakától, úgy tűnik, hogy a menedékhelyek az erőszak körforgását elsősorban a családon belülről helyezik. Azzal párhuzamosan, hogy az 1980-as évek végétől fizetett személyzet alkalmazása mellett döntöttek, úgy tűnik, hogy a menedékek eredeti jogi koncepcionális keretüket fokozatosan pszichoszociálisra cserélték le.

3. A magyar történet: befogadó közpolitika-alkotás?

3.1. A házasságon belüli nemi erőszak büntetése: az első magánszférát érintő lépés

A nők családon belüli bántalmazása a '90-es évek elejétől szerepelt a feminista civil szervezetek napirendjén Magyarországon, de az 1997-es, a házasságon belüli nemi erőszakkal kapcsolatos parlamenti vitáig (vö. OGY 1997) nem került közpolitikai napirendre. Heves vita után a magyar parlament módosította a büntető törvénykönyvet, amely értelmében a házasságon belüli nemi erőszak bünténnyé vált. A vita során két koncepcionális keret fogal-

mazódott meg: egy a nők jogaira kifejezetten érzékeny keret, amelyet a módosítás támogatói képviseltek, és „a kérdés magánügy” koncepcionális keret, amely a büntetné nyilvánítás ellen foglalt állást. Mindkét koncepcionális keret jól illusztrálja azokat az érvrendszereket, amelyeken keresztül a családon belüli erőszak kérdését a későbbi szakaszokban kezelték.

A két koncepcionális keret támogatói számos ponton kerültek összeütközésbe. Az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy megengedhető-e az állam beavatkozása a házasságon alapuló családok életébe. Ezen a ponton a vita szereplői nagyon megosztottak voltak a kérdés tekintetében. A „kérdés magánügy” érv, amely amellet foglalt állást, hogy a családi élet a magánszférához tartozik, amelybe az állam beavatkozása csak a legkritikább esetben elfogadható, még széles körben elterjedt volt. Egy másik vitatott pont a családon belüli nemi erőszak és a nemi egyenlőség közötti kapcsolat volt. A módosítás támogatói úgy érveltek, hogy a családon belüli nemi erőszak a nők elleni erőszak és a nemi diszkrimináció egy formája, amelyet a patriarchális sztereotipizált szerepeknek a családra való kivetülése generál. Ezek a feminista érvek, kombinálva az emberi jogi megközelítéssel, vezettek el ahhoz a követeléshez, hogy a családon belüli bántalmazás más formáit is kezeljék bűncselekményekként (Tokaji, parlamenti képviselő, MSZP). A „magánügyi érv”-re alapozva megfogalmazott ellenvélemények a családon belüli nemi erőszak létezésének tagadásától a nők olyan jellemzéséig terjedtek, mint akik „erőszakosan szeretik” (Torgyán, parlamenti képviselő, FKGP). Mindemellet az 1997-es parlamenti vita – annak ellenére, hogy az ellenállás még mindig erős volt – átmenetről tanúskodott a magánügyi érvhez való ragaszkodástól annak elfogadása irányába, hogy szükség van a magánszférába való állami beavatkozásra, amikor az emberi jogok megsértésének veszélye áll fenn.

3.2. A feminista szakértői koncepcionális keret megjelenése: átültetés a törvénytervezetbe

A családon belüli erőszak mint olyan 1998-ban került a nemzeti szakpolitika napirendjére és kapott közfigyelmet. Morvai Krisztina könyvének – *Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog* (Morvai 2001) – a megjelenésével fellángolt a vita. Morvai a családon belüli erőszakot Magyarországon a nemek közti egyenjogúság nézőpontjából elemezte, és a szabályozás szükségessége mellett érvelt. Egy másik, ugyanabban az évben megjelent mű (Tóth 1998) a jelenség magyarországi előfordulási gyakoriságát elemezte, és azt, hogy a magyar lakosság hogyan viszonyul a családon belüli erőszakhoz. Ezek az írások egyrészt felkeltették a média érdeklődését az ügy iránt, másrészt a civil szervezetek által végzett szakértői munkával együtt megváltoztatták a kormányzati szereplők hozzáállását a civil szervezetekhez: a téma a közpolitikai napirenden előkelőbb helyre került, ugyanakkor egyre inkább elfogadottá vált, hogy az érintett civil szervezetektől, mint a témában jártas szakértőktől, érdemes tanácsot kérni (Herman 2003: 15).

Morvai művének visszhangja egy szakértői bizottság felállítására irányuló kormányzati kezdeményezéshez vezetett 2001-ben. Az volt a cél, hogy egy a családon belüli erőszakkal foglalkozó törvénycsomagot dolgozzanak ki. Az elkészített tervezet – „Koncepció az emberi méltóság védelmét szolgáló, a családon belüli, valamint a nők ellen irányuló erőszak más formáinak leküzdését elősegítő törvényről” – két részből állt: az első javaslatokat tartalmazott a családon belüli erőszak kezelésére, a második a munkahelyi szexuális zaklatást tárgyalta. Rámutatott, hogy a családon belüli erőszak a nők elleni erőszak egy formája, és ezért a nemek

közi egyenlőséghez kötődő kérdés. A dokumentum összefoglalta a családon belüli erőszak statisztikák és kvantitatív kutatások tükrözte kiugró megjelenését Magyarországon, hangsúlyozva a probléma nemspecifikus voltát és azokat a nemi egyenlőtlenségi mechanizmusokat, amelyek újratermelik azt. A családon belüli erőszakot univerzális problémaként ragadta meg, amely minden társadalmi kategóriában létezik. Ugyanakkor a koncepcióban javasolt megoldások nem tartalmaztak semmilyen a nőkre vonatkozó nyílt hivatkozást, ellentétben a diagnózissal. Mindemellett a családon belüli erőszak javasolt kezelése érzékeny volt a nők jogaira: az áldozatok védelmezését elsősorban a bántalmazónak az otthontól való távoltartásával kívánta biztosítani. Az elgondolás szerint a távoltartó rendelkezések lehetővé kell, hogy tegyék az (női) áldozat számára, hogy kikerüljön az erőszak ciklusából, illetve elegendő időt kell biztosítaniuk neki arra, hogy, kikerülve az elkövető befolyása alól, visszanyerje önállóságát. A politikai akarat hiánya miatt a dokumentum soha nem lépett túl a koncepció állapotán. Mindemellett megalapozta a további fejlődést a területen.

3.3. *Feminista koncepcionális keretek áruhában?*

2001-től kezdve civil szervezetek a családon belüli erőszakkal kapcsolatos tudatosítást célzó tevékenységeket indítottak különböző fontos célcsoportok számára, a médiaszereplőktől kezdve a rendőrségig és a joghallgatókig. 2002-ben nyilvános kampány zajlott annak elérésért, hogy párbeszéd jöjjön létre a témáról mind társadalmi, mind politikai szinten. Morvai, a Nők a Nőkért az Erőszak Ellen Egyesület és más civil szervezetek képviselői fontos politikusokkal és szakpolitikai döntéshozókkal találkoztak, hogy tudatosítsák a kérdést, változást sürgessenek a törvénykezés szintjén, és hogy politikai elkötelezettséget érjenek el. Cikkek jelentek meg, és egy körülbelül ötvenezer állampolgár által aláírt, az állami lépések szükségessége mellett állást fogláló petíciót nyújtottak be. Az állami szereplőket egy konferenciára is meghívták, ahol Albin Diering, a családon belüli erőszakra vonatkozó szakpolitikák ausztriai szakértője tartott előadást.

A civil szervezetek problémamegközelítése a kampány során kettős volt. Egyrészt a transznacionális feminista mozgalom családon belüli erőszakkal kapcsolatos megközelítésére támaszkodott.¹⁴ Másrészt a magyar civil szervezetek aktivistái kreatívan igazították a nyugati modellt az adott magyarországi sajátosságokhoz. A probléma közvéleményben való tudatosításának folyamata során meghatározó pontokon stratégiai döntéseket hoztak annak érdekében, hogy a feminista jelleget a lehető legkevésbé hangsúlyozzák, és hogy tartózkodjanak attól, hogy a családon belüli erőszakot feminista üggyé tegyék (Sáfrány 2003), mivel a közvélekedés gyakran negatívan viszonyult az ilyen érvekhez. Jól illusztrálja ezt a stratégiát, ahogy Morvai visszautasítja, hogy magát „szélsőséges feminista polgárjogvédőként” írja le: helyette háromgyerekes férjes asszonyként mutatkozik be egy parlamenti bizottság előtti 2002-es meghallgatáson (OGY 2002b). Mindemellett a következőket állította egy interjúban:

Egész munkánk feminista: nők tapasztalataira épül, nőkkal találkozunk a menedékeken, a családon belüli erőszak problémájának felvetése feminista ügy, és az is, hogy a nyilvános diskurzus részévé tesszük (Sáfrány 2003).

¹⁴ Morvai például mind Londonban, mind az USA-ban dolgozott, ahol lehetősége nyílt megismerni a feminista megközelítést a nőkkal szembeni erőszakkal kapcsolatban.

2002-ben a civil szervezetek összehangolt akciói, néhány családon belüli erőszakra szóló beszámoló publikálása (Sáfrány 2003) és a nemzetközi közösség (CEDAW 2002) hatására a családon belüli erőszak vitára került a parlamentben. 2002 októberében a vita a parlamentben az igazságügy-miniszter és különböző pártképviselők között zajlott le (OGY 2002a). E vita során konszenzus született arról, hogy nemzeti stratégiát kell kialakítani a családon belüli erőszak elleni harcra. 2003 áprilisában a parlament határozatot fogadott el a *Családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról* (a továbbiakban Nemzeti Stratégia, 45/2003. sz. OGY. h.),¹⁵ amely nagyrészt civil szervezetek javaslataira és az egy évvel korábban megírt koncepcióra épült. A határozat érvelése az állami lépések szükségessége mellett kitért arra, hogy egyrészt rámutatott a társadalom elégedetlenségére az állam családon belüli erőszak ügyében megmutatkozó passzivitásával kapcsolatban, másrészt kiemelte a nem teljesített nemzetközi kötelezettségeket.

A családon belüli erőszakot a határozat „nemek közti egyenlőségtől független feminista” megközelítésű koncepcionális keretben tárgyalták. Egyfelől a határozat szövegének nyelvezete és a parlamenti képviselők róla alkotott értelmezése nemi szempontból nagyrészt semleges. A határozat preambuluma referenciaként említi a CEDAW-egyezményt és említést tesz arról a tényről, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak többsége nő. A vita azonban nem reflektál ezekre a pontokra. Ugyanakkor a jelenség mélyebb okaira és azok kezelésére sem a vita, sem pedig a határozat nem tér ki, a strukturális egyenlőtlenségek, amelyek a problémát újratermelik, nem kerülnek említésre. A családon belüli erőszakot emberi jogi kérdésként mutatják be, de nem a nemek közti egyenlőtlenségek területéhez sorolják. A lehetséges áldozatok „függő helyzetben lévő emberek”, a nőket csak mint az egyik csoportot azonosítják a veszélyeztetett csoportok közül. Ugyanakkor a másik oldalon a „függő helyzet” fogalma tartalmazza a feministák által beazonosított legfontosabb újratermelő mechanizmusokat, nevezetesen a pénzügyi és az érzelmi függőséget. A javasolt állami lépések áldozatközpontúak, és két fontos pillér köré szerveződnek: az egyik az elkövető, mint egyéni felelős megbüntetésére, a másik pedig az áldozat védelmére. Ez ugyancsak összhangot mutat egy nemi egyenlőségre érzékeny megközelítéssel.

3.4. Törvénytervezet a távoltartási rendelkezésről: az osztrák modell szelektív bevezetése

2004-re az országgyűlési határozat felgyorsította a törvénytervezet elkészítését a távoltartási rendelkezésekről (OGY 2004). Bár a tervezet vitája 2004 közepén kezdődött, néhány plenáris ülés után megakadt. A törvénytervezet (IM 2004b) hasonlított a nemzetközi gyakorlatokhoz, elsősorban az Ausztriában látottakhoz, de figyelmen kívül hagyta az átfogó cselekvés egyik fontos pillérét: semmit nem mondott azokról a feladatokról, amelyek az áldozatokról való gondoskodás területének kidolgozásához kapcsolódnak.¹⁶ A tervezet ismét a „nem szempontjából semleges, bár a nők jogaira érzékeny” koncepcionális keret jeleit mutatta, igaz, hogy ezúttal a CEDAW és a specifikusan női áldozatok gondolata ezúttal nemcsak a vitából maradt el, hanem a preambulumba sem került bele. A családon belüli erőszakot úgy tekin-

15 A tervezetet egy szocialista és egy liberális parlamenti képviselő készítette elő.

16 Az ausztriai „menedékmozgalom” egyik alapítója azt állította, hogy az ausztriai családon belüli erőszak törvény által felállított kerete három pilléren nyugszik: kiutasítási rendelkezések, tiltó rendelkezések és közbeavatkozási központok az áldozatoknak nyújtott szolgáltatásokként. Lásd Logar (2004).

tették, mint ami (pénzügyi, érzelmi, jogi vagy fizikai) függőségi viszonyok esetén következik be, és generációról generációra ciklikusan újratermelődő folyamatként írták le. Az áldozatok elsősorban nők és gyerekek voltak, de bármely függő helyzetben lévő személy lehetett áldozat korra és nemre való tekintet nélkül. Bár nemi szempontból semleges módon fogalmazták meg, a tervezet közvetetten összhangban volt a „nemekre érzékeny” áldozatvédelemmel. A tervezet célja az volt, hogy megszüntesse a családon belüli erőszak talaját képező függőséget, és hogy az áldozatok számára lehetővé tegye a kitörést az erőszak körforgásából.

A feminista civil szervezetek petíciójában (2004. május, HCM 2004) nyújtották be észrevételeiket a tervezetről. A fő kritikák az eljárásmódra vonatkoztak: a távoltartási rendelkezések minimális hosszára, és arra, hogy nem sürgeti a rendőrséget az azonnali helyszíni közbelépésre. A gyerekek elleni erőszak és a nők elleni erőszak mesterséges szétválasztása a tervezet körüli vitában is kritika tárgyát képezte. A törvénytervezet szubsztanciájára vonatkozó bármiféle kritika hiánya, úgy tűnik, azt mutatja, hogy annak koncepcionális kerete összeegyeztethető volt a feminista szervezetek stratégiai koncepcionális keretével.

3.5. Az áldozatokra vonatkozó szakpolitikai döntések: a nők és a gyerekek kategóriájának mesterséges szétválasztása

A Nemzeti Stratégia részeként különböző minisztériumok indítottak kampányokat a családon belüli erőszak problémájának tudatosítására. A két fő kampány azt sugallta, hogy a családon belüli erőszak kérdését külön koncepcionális keretben tárgyalják, a nők, illetve a gyerekek ügyeire bontva. Az egyik kampány, amit a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium indított, csak a gyerekekre mint áldozatokra koncentrált; a másik, az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal és a Belügyminisztérium által indított kampány címe pedig „Összefogás a Családon Belüli Erőszak Ellen” (EKH–BM 2004) volt. Bár a cím egy nemileg semleges megközelítést sugall, az utóbbi kampány háttéranyaga (FMM 2003) külön hangsúlyozta a családon belüli erőszak női egyenlőségre vonatkozó vetületeit. Ettől kezdve a feladatok áldozati csoportok szerinti szétválasztása gyakran visszatérő motívummá vált. A feladatokért való elszámoltathatóság két minisztérium között oszlik meg: a CEDAW végrehajtásához kapcsolódó feladatokért az Esélyegyenlőségi Kormányhivatalt tekintik felelősnek, míg a WHO-ajánlások által definiált „gyerekek bántalmazásához és elhanyagolásához” kapcsolódó feladatokért a Szociális és Családügyi Minisztérium felel (IM 2004a). Ez a különválasztás minduntalan előfordult a szakpolitika alacsonyabb szintjein és a nyilvános vitákban is, bár nem a törvényhozás szintjén. 2004 eleje óta tendencia, hogy minden, a családon belüli erőszakra vonatkozó nyilatkozatot, amelyet köztisztviselők tesznek (kivéve Lévai esélyegyenlőségi miniszter megszólalásait), a gyerekek elleni erőszak címszó alá sorolják.¹⁷ Ellentmondva az elvileg Magyarországon is követendő *gender mainstreaming* megközelítésnek, a „nők elleni családon belüli erőszak” mesterségesen elkülönített témája az esélyegyenlőségi miniszter kizárólagos gondjára van bízva.

17 Az Ütköző Egyesület által szervezett „Szembenézés” című konferencia (2004. május 13.) jól illusztrálja ezt az állítást. A konferencia első, közel 4 óra hosszúságú ülésén, amelyen az igazságügy-miniszter, a miniszterelnök, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium államtitkárai, az országos rendőrfőkapitány és az esélyegyenlőségi miniszter szólalt fel, a nők mint érintett csoport csak egyszer kerültek említésre, az esélyegyenlőségi miniszter beszédében. Az igazságügy-miniszter és a rendőrfőkapitány nemi szempontból semleges kijelentéseket tett. Az összes többi kijelentés a gyerekek elleni erőszakra szólt.

Az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal felelt a kríziskezelő központok kialakításáért és beindításáért. Szemben azokkal az országokkal, amelyek a családon belüli erőszak kezelésének előfutárai (Roggeband 2004; Kantola 2003; Johnson 2004), a magyar feminista civil szervezetek inkább arra koncentráltak, hogy a témát a szakpolitika napirendjére tűzzék, és hogy állami lépéseket hívjának életre, mintsem az államtól független autonóm tevékenységre. Az állam beavatkozása (Nemzeti Stratégia) előtt a családon belüli erőszak áldozatai számára Magyarországon nem voltak menedékek. A 2003 decemberében indított kísérleti kríziskezelő központra kifejlesztett módszertan a nemek közötti egyenlőség nézőpontjának koncepcionális keretében kezelte a kérdést, a strukturális nemi egyenlőtlenségeket egyszerre a családon belüli erőszak okának és hatásának tekintve. Ez a problémameghatározás dominált az akkori, tárca nélküli esélyegyenlőségi miniszter nyilatkozataiban és beszédeiben is (Lévai 2003, 2004).

3.6. Az univerzalitás kihívásai: a családon belüli erőszak marginalizálása?

Egy másik fontos koncepcionális keret fedezhető fel több bűnmegelőzésről szóló dokumentumban. Némileg hasonlóan más európai esetekhez (Kantola 2003), a rendőrség Magyarországon is élenjár a családon belüli erőszak elleni tevékenységben. 2003-ban, a Nemzeti Stratégia parlamenti bemutatását megelőzően, a rendőrség a civil szervezetekkel együttműködve (Sáfrány 2003: 16–17) több rendeletét módosította, és megrendelt egy kivitelezési javaslatot a rendőrség családon belüli erőszakra vonatkozó feladatairól (Szabó és Diószegi 2003). Az ezekben a dokumentumokban előforduló koncepcionális keret a családon belüli erőszakot a férfiak és nők közötti strukturális egyenlőtlenségek kontextusába helyezte, ám ugyanakkor, mivel a jelenséget más tényezőkkel is összefüggésbe hozta, annak univerzális jellegét tagadni látszott. Korrelációt tételezett fel a családon belüli erőszak és az alkoholfogyasztás, a szegénység és a társadalmi kirekesztettség között, és elmosta a határvonalat a családon belüli erőszak, a gyermekpornográfia és a gyerekek szexuális bántalmazása között. Ez marginalizálta a családon belüli erőszak mint olyan jelentőségét. A családon belüli erőszakot a kirekesztett csoportok szegénységgel, alkohol- vagy drogfogyasztással és más „kockázati tényezőkkel” összefüggő szociális problémájaként kezelő koncepcionális keret más bűnmegelőzésről szóló dokumentumokban is megtalálható.

Ennek a koncepcionális keretnek a megkülönböztető eleme, hogy az erőszakot kultúrafüggő, nem pedig univerzális kérdésként értelmezi, amely ezek szerint eltér a különböző társadalmakban és a különböző társadalmi kategóriákban. Az áldozatok segítése csak az erőszak kultúrájának megváltoztatásával együtt lehetséges. Ezt ültették át abba az elképzelésbe, amely szerint az áldozatok és az elkövetők közötti közvetítés és konfliktusmegoldás megfelelőbb megoldás lehet, mint a büntetés. Ezt a megközelítést jól illusztrálják az olyan kijelentések, mint például: „az embereket nem lehet az akaratuk ellenére boldoggá tenni” (Gönczöl 2003a), vagy: „csupán büntetéssel nem harcolhatunk évszázados szokások ellen” (Gönczöl 2003b). Ebben a koncepcionális keretben az áldozatok védelme kontextusfüggővé válik, s a közfelfogás megváltoztatása, és ahol lehet, a kapcsolatok megmentése élvez elsőbbséget. Távoltartási rendelkezést szélsőséges esetekben támogatnak, de másfajta indoklással: a büntetés címén, nem pedig az áldozatok önrendelkezése javításának eszközeként (Gönczöl 2003b). A bűnmegelőzési koncepcionális keret így két fő ponton ütközik a nemi egyenlőségi kerettel: a probléma definíciójában, amely megkérdőjelezi a családon belüli erőszak univerzális voltát; és cselekvési célcsoportjában: inkább a családokra és a társadalomra irányul, semmint az egyéni áldozatokra.

3.7. A civil szervezetekre bízott szerepek: részvétel a szakpolitikai döntéshozatalban, vagy a felelősség átruházása?

Míg a szakpolitika kialakításának kezdeti szakaszaiban a feminista civil szervezetek és a hozzájuk kapcsolódó szakértők kulcsszerepet játszottak, a későbbi szakaszokban szerepük egyre inkább marginalizálódott. A Nemzeti Stratégia előírta az együttműködést a civil szervezetekkel minden javasolt tevékenységi területen, rámutatva a több résztvevős szakpolitika-kialakítási folyamat kívánatos voltára. A hozzáértő civil szervezetek részvétele biztosítéka lehetett volna annak, hogy a nemek közötti egyenjogúság kérdése napirenden marad, és hogy az egyes közpolitikai lépések – a törvényhozás napirenden lévő nemek közti egyenlőség szempontjából semleges elméleti kerete ellenére – tükrözzék a nők specifikus problémájának sajátosságait. Ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy ez az együttműködés nem egyszerűen annak a módja volt-e, hogy a civil szervezetekre hárítsák a felelősséget, anélkül, hogy tényleges hatálommal ruháznák fel őket. A civil szervezetek szerepe még vitatottabbá vált a távortartási rendelkezésekről szóló törvénytervezet kialakításának folyamatában. Bár a parlamenti vitában hangsúlyozták a civil szervezetek részvételének fontosságát a törvény megalkotásában, a civil szervezetek kritizálták annak a módját, ahogy ez a gyakorlatban ténylegesen történt. A törvénytervezet előkészítésének folyamata során megváltozott az együttműködés jellege. Míg a civil szervezetek és a kapcsolódó szakértők aktív résztvevők voltak az összes korábbi, családon belüli erőszakról szóló dokumentum előkészítésben és megfogalmazásában, e törvénytervezet esetében külső kritikuskokká váltak (Habeas Corpus Munkacsoport, HCM 2004).

Egy 2004-es kiadványban, amely a Nemzeti Stratégiát követő lépéseket vette számba, a civil szervezetek kezdeményezéseit, úgy tűnt, arra használják fel, hogy elleplezzék azt a csekély eredményt, amelyet a kormány a stratégiában kitűzött célok megvalósításában elért. A civil szervezeteket felkérték, hogy számoljanak be tevékenységeikről, amit azután úgy foglaltak bele a tájékoztatásba, mintha azokért az állam lenne a felelős. Az a stratégiai cél, amely az állam és a nem kormányzati szereplők közötti együttműködést szorgalmazta, úgy lett kifordítva, hogy a civil szervezeteket az állammal együtt felelősségre vonhatóvá tette a valódi előrelépés hiánya miatt.

4. Családon belüli erőszak az Európai Unióban

4.1. Emberi jogi vagy közegészségügyi kérdés

Európai unió szinten a nőkkel szembeni erőszak témájában a pekingi Női Világkonferencia (1995) után kezdtek közpolitikai programok születni.¹⁸ Mindemellett a nőkkel szembeni erőszak esetenként már az 1980-as években megjelent az Európai Parlament napirendjén. A Bi-

18 Nehéz pontosan meghatározni, hogy mely események vagy mely szereplők mely tettei vezettek a családon belüli erőszak szakpolitikai kérdésként való megjelenéséhez EU-szinten. A téma bekerülése az EU szakpolitikájának kialakításába részben összefüggésbe hozható a női civil szervezetek EU-szintű megjelenésével és az EU működési körének kiszélesedésével a Maastrichti Szerződés (1992) elfogadása után, de az összetett európai arénában sok más szereplő és feminista hang is szerepet játszhatott. Mindenesetre az olyan civil szervezetek, mint az Európai Női Lobbí (European Women's Lobby – EWL, alapítva 1990-ben) és az Európai Nők az Erőszak Ellen (Women Against Violence Europe – WAVE, alapítva 1994-ben) tevékenyen részt vettek a napirendre tűzés folyamatában, valamint a későbbi szakaszban kialakított szakpolitikai programok kritizálásában.

zottság a nők jogaiért és az esélyegyenlőségért 1986-ban készítette el saját kezdeményezésű jelentését a nőkkel szembeni erőszakról, amelyet a feminista civil szervezetek tapasztalatai alapoztak meg. A dokumentumot megvitaták a Parlamentben, és ez a „nők elleni erőszakról szóló határozat” elfogadásához vezetett. Külön foglalkoztak a magánszférán belüli erőszakkal is (Kantola 2003). A pekingi konferencia előtt az Európai Unió csak specifikus, a nők elleni erőszak témakörébe tartozó kérdésekkel foglalkozott, például a munkahelyi szexuális zaklatással és az emberkereskedelemmel. Általánosságban azonban a nők elleni erőszak nem volt az európai uniós szakpolitika-alakítás tárgya. 1995 után a családon belüli erőszak kérdése néha külön, néha pedig a nők elleni erőszak egy formájaként kerül terítékre.

A családon belüli erőszakra vonatkozó két fő koncepcionális keret az Európai Unió szakpolitikai köreiből emberijogok-keretként és közegészségügyi keretként jellemezhető. Ezek az elméleti keretek, úgy tűnik, egyik tagállam közpolitikai vitáiban sem szerepelnek, hanem nagyrészt az Európai Unióban és nemzetközi szinten alakultak ki (Kantola 2003). Míg az emberi jogok koncepcionális kerete hosszú történetre tekint vissza az Európai Unióban, az utóbbi néhány évben a közegészségügyi koncepcionális keret vált az EU meghatározóbb koncepcionális keretévé. A nőkkel szembeni erőszaknak mint az emberi jogok megsértésének megragadása az 1993-as Bécsi Nyilatkozathoz vezethető vissza, amely az emberi jogok közé sorolta a női jogokat. Ez a koncepcionális keret részben a CEDAW-ban gyökerezik, amelyre gyakran hivatkoznak hivatalos európai uniós dokumentumokban. A pekingi konferencia jelentős lökést adott a nők elleni erőszak kérdése európai napirendre tűzéséhez. Az Amszterdami Szerződés (1997) megalkotásával és az Alapvető Jogok Európai Chartájának elfogadásával az emberi jogok biztosabb alapokat nyertek.

A közegészségügyi keret megjelenése az európai politikai arénában arra az időszakra vezethető vissza, amikor a Daphne Programot – amelyet 1997-ben fogadtak el – készítették elő. A családon belüli erőszak (vagy a nők elleni erőszak) kérdésének egészségügyi problémaként való kezelése az Egészségügyi Világszervezettől (WHO) származtatható. Az egészségre adott definíciójukat, mely szerint az „a teljes fizikai, mentális és szociális jóllét állapota, és nem csupán a betegség vagy gyengélkedés hiánya”, úgy magyarázták, hogy az magában foglalja a nők elleni erőszak kérdését is, és a definíciót szó szerint idézték a Daphne Program létrehozásáról szóló döntésben. Ily módon a közegészséget mint a nők elleni erőszakra vonatkozó szakpolitikák egy alternatív jogi alapját vezették be.

Az alábbiakban a családon belüli erőszakra alkalmazott két különböző koncepcionális keretet mutatjuk be a „Zéró Tolerancia” kampány (1997) és a második Daphne Program (2004) mentén. Ez a témához kapcsolódó két fontos szakpolitikai program tükrözi a különböző elképzeléseket, és egyértelműen mutatja az alkalmazott koncepcionális keretben az idők során bekövetkezett eltolódást.

4.2. A „Zéró Tolerancia” kampány (1997–2000)

1997-ben az Európai Bizottság elindította a *Zéró Tolerancia a nők elleni erőszak iránt* (EP 1997) kampányt. A kampány – hivatkozva a nemzetközi emberi jogi dokumentumokra, legfőképpen a CEDAW-ra és a Bécsi Nyilatkozatra – úgy kezeli a nők elleni erőszakot, mint az emberi jogok megsértését. A családon belüli erőszakot mint a szakpolitika tárgyát azon az alapon legitimálják, hogy a nőkkel szembeni erőszak bűntett, és az emberi jogok megsérté-

se. Kiadták a „*Megtörni a csendet*” (EK 2000) című brosrát, amelyben nyíltan „mítoszoknak” bélyegzik azokat az érveket, melyek szerint a családon belüli erőszak „magánügy”, vagy amelyek értelmében a „nők a hibásak” a családon belüli erőszak előfordulásáért. Ehelyett a problémát úgy írják le, mint a társadalom betegségét, és a következőképpen definiálják: „férfi elkövetők által női áldozatokon gyakorolt erőszak”. Ez az erőszak „nem csak a társadalmunkban fennálló nemek közti egyenlőtlen hatalmi viszonyokat tükrözi, hanem útjában is áll a nők és férfiak közötti egyenlőtlenségek megszüntetésének”. Az egyenlőtlen hatalmi viszonyokon kívül számos más, a probléma újratermelődéséért felelős ok és mechanizmus is azonosítható: az azt övező tabuk, a probléma alacsony fokú tudatosítása, sztereotip elképzelések a nőkről, és azok az attitűdök a társadalomban, amelyek a nők testét árucikknek tekintik (mint a pornográfiában és a prostitúcióban). Továbbá az áldozatok védelméhez szükséges megfelelő jogi, szociális és gazdasági eszközök hiányát is a probléma részének tartották.

A családon belüli erőszak elleni harcra javasolt intézkedések elsősorban a fent azonosított okok kezelésére irányultak. Az alacsony tájékozottsággal szemben a harcot adatgyűjtéssel és az emberek tájékoztatásával kell felvenni. A „*Megtörni a csendet*”(EK 2000) arra szólítja fel a férfi elkövetőket, hogy kérjenek segítséget, az áldozatokat pedig arra, hogy törjék át a hallgatás falát. A kampány célja ezenfelül az áldozatok és a tanúk védelmének javítása, az érintett állami szereplők képzése és a törvénykezés fejlesztése. Célként került megnevezésre a nők önrendelkezésének javítása. Ennek egyik módja, hogy a nőket túlélőkként, és nem áldozatokként festik le, mely utóbbit „sztereotip gondolkodásmódnak” tekintik. Az 1995–2000. években a családon belüli erőszakot elsősorban „férfi elkövetők női áldozatok elleni erőszakának” problémájaként kezelték, amely a társadalmat jellemző egyenlőtlen hatalomeloszláshoz kötődik. Ez a nemi egyenlőtlenségi és női jogi elméleti keret drasztikus változásokon ment keresztül az elkövetkező években.

4.3. A *Daphne Program* (2000–2003)

A *Daphne Program*¹⁹ elindításával változás történt a probléma definiálásában: az eredetileg az emberi jogokhoz, illetve a nemek közötti egyenjogúsághoz kapcsolódó kérdés egészségügyi kérdéssé vált. A *Daphne Program* az Európa Parlamentben lezajlott heves vitát és az ott megfogalmazódott kritikákat (EP 1999. március 8.) követően a WHO tág egészségdefinícióját alkalmazza.²⁰ Bár az Európai Bizottság *Daphne Programot* útjára bocsátó végső döntése utal az ENSZ néhány emberi jogi szerződésére, a nők elleni erőszakot nem az emberi jogok megsértéseként, hanem „jelentős egészségügyi veszedelemként” határozza meg. A nők elleni erőszakkal való foglalkozás egy másik igazolásaként szerepel az általa előidézett „a társadalmat mint egészet érintő magas társadalmi és gazdasági költségek” (EP 2000) említése. Egy másik változásra is felfigyelhetünk az áldozatok csoportjainak elhatárolása terén. Már

19 A családon belüli erőszakot már nem elkülönítve kezelték, hanem arra a nők elleni erőszakkal foglalkozó átfogóbb szakpolitikákban utaltak.

20 A *Daphne Program*nak eredetileg a 235. cikk alkotta volna a jogi alapját, de ezzel a tagállamok egy része nem értett egyet. A vita során megoldásként a közegészségügyről szóló 129. cikket javasolták. Sok (túlnyomórészt női) EP-képviselő tartott attól, hogy ez túlságosan szűk alapot fog jelenteni, és amellett érveltek, hogy emberi jogi kérdéseket nem szabadna egészségügyi problémává redukálni. Mivel fennállt annak a veszélye, hogy a programot nem fogadják el, ha a 235. cikkre hivatkoznak benne, végül mégis elfogadták a közegészségügyre való hivatkozásra történő váltást.

nem pusztán a „nők elleni erőszakkal” kell foglalkozni, hanem a „gyermekek, fiatalok és nők elleni erőszakkal”.

A „Zéró Tolerancia” kampánnyal ellentétben nem esik többé szó a férfiak és nők közötti egyenlőtlenségről, egyenlőtlen erőviszonyokról. Az egyenlőség csak annyiban képezi a probléma részét, amennyiben az erőszak következményei hatással vannak „az érintettek esélyeinek egyenlőségére”. Az erőszak okairól nem tesznek említést. A problémát nem elemzik, nem utalnak okozati összefüggésekre, illetve mechanizmusokra. A probléma egészségügyi kérdésként való definiálása, illetve a gyermekekre és fiatalokra való kiterjesztett értelmezése láthatólag olyan megközelítéshez vezet, amely a nőket egy áldozati csoportnak tekinti a többi között, és amely ugyanakkor nélkülözi az okok elemzését – s ami ennél is fontosabb, nem veszi figyelembe a probléma strukturális egyenlőtlenségekkel kapcsolatos vetületeit. A Daphne Program a családon belüli erőszakot a nők elleni egyéb erőszakformák mellett sorolja föl, de ezt a témát nem elemzi elkülönítve, és inkább az erőszak egyéb megjelenési formáit hangsúlyozza, mint például a szexuális kizsákmányolást és az emberkereskedelmet.

A Régiók Bizottsága (Committee of the Regions – COR) amellett érvelt, hogy a programban különbséget kell tenni a nők és a gyermekek között, és szükségesnek látta, hogy bekerüljön abba a családon belüli erőszak társadalmi nemek szempontjára érzékeny elemzése, vagy a strukturális okok említése. A COR szerint a családon belüli erőszak olyan „nemspecifikus probléma, amelynek alapja a férfiak és nők közötti erőviszonyok egyenlőtlensége” (COR 1998). Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (European Economic and Social Committee – EESC) is hangsúlyozta, hogy „figyelmet kell fordítani a nők és férfiak közötti erőegyensúly vetületeire is” (EESC 1999). Ezek az ajánlások azonban nem kerültek be a Daphne Program végleges szövegébe. A nők elleni erőszak ezen felfogásából logikusan következik, hogy a programban javasolt intézkedések inkább a nők elleni erőszak következményeire, mintsem az okaira koncentrálnak. A javasolt intézkedések túlnyomó része az áldozatokkal foglalkozik, és nemileg semleges formában van megfogalmazva; a szöveg egyáltalán nem említi az elkövetőket, bár a COR és az EESC egyaránt hangsúlyozták, hogy az elkövetőkre is figyelmet kell fordítani. Ellentmondásnak tűnik, hogy a program célja a „megelőzés”, ugyanakkor az okok és az elkövetők kimaradnak belőle. A program értékelése során némi új kritika is felmerült a „nemileg semleges” nézőponttal kapcsolatban. Az értékelést végzők javasolták, iktassanak be egy bekezdést a férfiak és nők közötti egyenlőtlenségről, de a Daphne Program második szakaszára tett javaslat nyelvezete megint csak semleges maradt, és ismét hiányzott az egyenlőtlen erőviszonyokra vagy a strukturális okokra való utalás. Szembetűnő, hogy az értékelő jelentés készítői valamennyien nők voltak. Ez beleillik abba az Unióra jellemző általánosabb képbe, hogy nők beszélnek az erőszakról, nők vitatják meg azt a Parlamentben, nők írják a jelentéseket stb. Ebben az összefüggésben úgy tűnik, hogy a nők elleni erőszak valóban a nők problémája, és a nők által artikulálódik a közbeszédben.

4.4. Koncepcionális keretek és a feminista vélemények ellentmondásai

A családon belüli erőszakkal kapcsolatos, az európai politikai arénán belül megfogalmazott feminista vélemények legalább az 1980-as évek közepéig nyúlnak vissza: ezeket európai női civil szervezetek, az Európa Parlament képviselői és bizottsági tagok fogalmazták meg. A nők elleni erőszakról készült 1986-ból származó legkorábbi hivatalos jelentésben a Női Jogok

Bizottsága a nők elleni erőszakot a férfiak és nők közötti erőegyenlőtlenség okaként és következményeként mutatta be (Hoskyns 1996). Az ezt követő határozat nem vette át teljes egészében a probléma feminista megközelítését, de megkérdőjelezte a közügy és magánügy határait. Ezután több év telt el addig, amíg a téma újból előkerült. Az Európai Női Lobbi (EWL) a családon belüli erőszak kérdésében a társadalmi nemek közti egyenlőség koncepcionális keretében gondolkodik, és 1990-es megalapításától fogva igyekezett a problémát az Unió szakpolitikai napirendjére tűzni. Egy másik nagy európai női civil szervezet, az Európai Nők az Erőszak Ellen (WAVE) 1994-ben alakult.

Az Európai Női Lobbi a nők és férfiak közti egyenlőtlen erőviszonyokat tartotta a nők elleni erőszak okának és egyben következményének. Egyes tanulmányokban az érvelés még ennél is erősebb volt, a nők elleni erőszakot „a férfiak nők fölött gyakorolt ellenőrző mechanizmusa”-ként mutatták be. Úgy tűnik, a WAVE egy radikálisabb álláspontot fogalmazott meg a nők elleni erőszakkal kapcsolatban. Szerintük strukturális problémáról van szó, a nők elleni erőszak a férfiak által a nők fölött gyakorolt ellenőrző mechanizmus, az uralmi és ellenőrzési rendszer lényegéből fakad, beágyazódik a társadalom struktúrájába, és összefüggésben áll a nők és férfiak közötti erőegyenlőtlenséggel. A hivatalos uniós testületeken kívül megfogalmazódó feminista vélemények némelyike az Unióban is visszhangra talált. Anna Diamantopoulou (2000, 2003) bizottsági tagnak és a Női Jogok Bizottsága vezetőjének, Maj Britt Theorin (2000) európai parlamenti képviselőnek a témával kapcsolatos beszédei emlékeztetnek az EWL és a WAVE diagnózisára és elemzésére. Egyértelműen a társadalmi nemek egyenlőségének szempontjából közelítenek a családon belüli erőszak kérdéséhez.

Ha az európai női civil szervezetek és az Unióban a nők jogai védelmében felszólalók állásfoglalásait és legitimációit tekintjük, világosan fel lehet ismerni egy a társadalmi nemek egyenjogúságát előtérbe helyező koncepcionális keretet. Az összes vizsgált, az uniós intézményekben és azokon kívül megfogalmazódó feminista állásfoglalás megegyezik abban, hogy az erőegyenlőtlenséget a nők elleni erőszak fontos előidézőjének tekinti. Úgy tűnik azonban, hogy ezek a vélemények és megközelítési módok nem jutnak el a végső szakpolitikai döntéshozatali szintre; különösen így volt ez az utóbbi időszakban, a Daphne Program éveiben.

5. Összefoglalás

5.1. Nők elleni erőszak – nemek nélkül?

Bár a feminista szempontok mindenhol érvényesültek, Hollandiában, Magyarországon és az Unióban meglehetősen különbözőek voltak a politikai lehetőségek azon struktúrái, amelyekben belül a családon belüli erőszak kérdését napirendre tűzték. Hollandiában a nők elleni erőszakkal kapcsolatos első közpolitikai akciókat alulról építkező feminista szervezetek kezdeményezték az 1970-es évek elején. A kormány által elfogadott első szakpolitikai dokumentumok az 1980-as évek elején születtek. Az Európai Unió politikai arénájában a nők elleni erőszak kérdése először az 1980-as években merült fel a Női Jogok Bizottságának köszönhetően, de csak az 1995-ös pekingi konferencia után került fel a szakpolitika napirendre. Úgy tűnik, a probléma koncepcionális kereteit nem a tagállamokban elterjedt megközelítésekre, hanem az Európai Unió határain túlmutató, nemzetközi dokumentumokra támaszkodva alakították ki. Magyarországon a nők elleni erőszakkal kapcsolatban a nemzetközi feminista

koncepcionális keret által inspirált civil szervezetek és szakértők ösztönzésére születtek az első szakpolitikai kezdeményezések. A napirend kialakításának folyamata során a nemzetközi szerződések is fontos ösztönzőkként jelentek meg.²¹ Annak ellenére, hogy a szakpolitika alakításának folyamata Hollandiában, Magyarországon és az Unióban eltérő volt, hasonló trendet figyelhetünk meg: a családon belüli erőszak problémájának koncepcionális keretéből eltűnik a nemek közötti egyenlőség nézőpontja.

5.2. Eltolódás a probléma megfogalmazásában: a családon belüli erőszak „társadalmi nemtől megfosztott” megközelítései felé való elmozdulás

A családon belüli erőszak nemek közötti egyenlőség szempontjából semleges megközelítése felé történő eltolódás két trendben nyilvánul meg, amelyek mindhárom politikai kontextusban érvényesülnek. Először is a probléma kapcsolata a feminista elemzéssel meggyengült, vagy teljesen megszűnt. Másodsor, a közpolitika célcsoportjai változtak meg, a nők helyett olyan szélesebb kategóriákra fókuszálnak, mint például a függőségben élők, a gyerekek, más „sebezhető csoportok”; illetve ennek megfelelően a családon belüli erőszak helyett a nemi szervek megcsonkítása, a becület nevében elkövetett gyilkosság, az emberkereskedelem, a gyermekpornográfia stb. kerülnek a középpontba.

Akár a feministák, a civil szervezetek és szakértők stratégiai megfontolásokból módosított koncepcionális keretei miatt, akár a kormányzati szerepvállalás megnövekedésének következtében, a családon belüli erőszak szakpolitikai problémaként való megfogalmazása, úgy tűnik, elveszítette eredetileg erős kapcsolódását a feminista elemzésekhez. A családon belüli erőszak feminista elemzésének eltűnése számos következménnyel jár. A probléma okait nem veszik figyelembe, az áldozatok és elkövetők „nem nélkülivé” válnak, és a nemek egyenlőségének kérdése többé már nem elégséges legitimációs alap a kormányzati cselekvéshez. Hollandiában e kapcsolat elvesztését illusztrálja, hogy a családon belüli erőszak okait visszahelyezték a magánélet szférájába, elválasztva azokat a strukturális egyenlőtlenségektől és a társadalmon belüli függőségi viszonyoktól. A családon belüli erőszakot a társadalomra gyakorolt hatásaira (költségek, utcai erőszak stb.) hivatkozva legitimálják közpolitikai kérdésként. A feminista elemzéstől való eltávolodás Magyarországon is megfigyelhető. Bár első pillantásra a nemek közötti egyenlőség szempontjaitól való megfosztás hasonlóan tűnik, mint Hollandiában, a magyarországi helyzet mégis különbözik. Úgy tűnik, hogy a nemek közötti egyenlőség explicit szempontjaitól való megfosztás tudatos döntés eredménye, feminista stratégia, amely arra irányul, hogy a téma, szélesebb együttműködésre építve, bekerüljön a politika napirendjébe. A civil szervezetek arra számítottak, hogy a nem szempontjából közömbös megfogalmazás könnyebben felkerül a politikai napirendre. Bár az „áldozat” és az „elkövető” kifejezések nem nélküliek, és nem egyértelmű a kapcsolatuk a strukturális egyenlőtlenségekhez, van utalás a „függőségi kapcsolatokra”. Ez a függőségfogalom valójában érzékeny a nők jogai iránt. Ugyanakkor azok a koncepcionális keretek, amelyek később fejlődtek ki ebből, már nincsenek tekintettel a nők jogaira, és ezért a női civil szervezetek vitatják őket. Végül, a családon belüli erőszak hivatalos megfogalmazásai az Európai Unióban szintén kiürültni látszanak a feminista érveléstől. Az eltolódás jól megfigyelhető a „Zéró Tolerancia”

21 Főként a CEDAW és az Európa Tanács. Az itt vizsgált családon belüli erőszakkal foglalkozó szakpolitikai dokumentumok ritkán hivatkoznak az Európai Unióra.

kampány és a Daphne Program közti váltás kapcsán az „emberi jogoktól” vagy „női jogoktól” az „egészségügyi” megfontolások felé történő átmenetben. A családon belüli erőszak egészségügyi veszélyforrásként történő megfogalmazása megnehezítette a strukturális erőegyenlőtlenségekkel és a függőségi viszonyokkal való kapcsolat fenntartását.

A második eltolódás a szakpolitika célcsoportjainak átfogóbbá válása terén jelentkezett. A nők helyett az „áldozatok” kerültek a középpontba. Ha az „áldozatok” csoportját közelebről határozzuk meg, a nők leginkább csak mint a gyerekek, a fiatalok, az idősek, a fogyatékkal élők és a férfiak melletti áldozatcsoport jelennek meg. Amikor holland politikai dokumentumok kezdték a családon belüli erőszak társadalmi nem szempontjából semleges fogalmát használni a korábbi „feleségbántalmazás” kifejezés helyett, az áldozat fogalma látszólag üres kifejezéssé vált. A nők csoportként csupán a családon belüli erőszak „kulturálispecifikus” formáival kapcsolatban vívtak ki különleges figyelmet, ami azt sugallja, hogy a családon belüli erőszak nem az „igazi” holland nőknek a problémája, hanem csupán a bevándorló és a kisebbségi nőké. Magyarországon a nézőpont eltolódása többrétegű. Először is abban mutatkozik meg, ahogy a civil szervezetek a nők, majd pedig a függő helyzetben lévők elleni erőszak kérdését akarták napirendre tűzni; később a gyermekeket emelve ki legfőbb áldozatként. A közpolitika tárgyában tapasztalható másik eltolódás, hogy megkérdőjelezték a családon belüli erőszak univerzális voltát, és azt a társadalom bizonyos részeire korlátozták, a társadalomból kirekesztett, marginalizált csoportok, például az alkoholisták, drogfüggők érintettségét hangsúlyozva. Ezt a megközelítést össze lehet vetni a holland – a problémát a kisebbségekre korlátozó – érvelésekkel. Az Európai Unióban számos eltolódás figyelhető meg, a legfontosabb ezek közül a célcsoport (áldozatok) kibővítése annak érdekében, hogy az a nők mellett a fiatalokra, gyerekekre, idősekre és más „sebezhető” csoportokra is kiterjedjen.

5.3. Eltolódások a közpolitika legitimitációjában

Az idők során a családon belüli erőszak politikai napirenden tartásának legitimitációja is változott. Bár a magánügy és közügy közötti határvonalat átlépték, és az államok felismerték, hogy a családon belüli erőszak közügy, az évek során megváltozott az ezt alátámasztó érvelés. Amíg kezdetben a családon belüli erőszak elleni fellépést a nemek közötti egyenlőség hirdetése legitímálta, a későbbi szakpolitikák számára, úgy tűnik, a nők jogai önmagukban nem bírtak elég jelentőséggel ahhoz, hogy a szakpolitikai lépések jogosultságát fenntartsák. Mindhárom esetben más és más érvek jutottak kiemelkedő szerephez. A családon belüli erőszak mint közpolitikai probléma legitimitációja terén végbement változás az általunk vizsgált három esetben azt jelenti, hogy a kezdeti, emberi jogokat vagy az egyenlőséget alapul vevő érvek helyett a családon belüli erőszak költségeire és a társadalomra gyakorolt negatív hatásaira figyelmeztető pragmatikus vagy kollektivisták érvek kerültek előtérbe.

A közelmúltban keletkezett holland szakpolitikai dokumentumok tanúsága szerint a problémát egyre inkább „technokrata” szemszögből közelítik meg: inkább a „miként”, mint a „mi” kérdésre keresik a választ. A közpolitika elsősorban azzal támasztja alá cselekvési jogosultságát, hogy a családon belüli erőszak társadalomra gyakorolt (lehetséges) hatásaira mutat rá. Az újabb keletű dokumentumok többször is utalnak rá, hogy a családon belüli erőszak utcai erőszakhoz vezethet, és hogy a társadalom magas árat fizet a családon belüli erőszakért. A családon belüli erőszakot egyre inkább a bűnözés elleni küzdelem koncepcionális

keretében fogalmazzák meg, amely helyettesíti a korábbi, az áldozatról való gondoskodás és áldozatvédelem koncepcionális keretét. Ennek az a következménye, hogy nagyobb figyelmet fordítanak az elkövetővel szembeni bánásmódra, különösen a törvényhozás területén.

Magyarországon is némileg hasonló eltolódást vehetünk észre. A családon belüli erőszaknak a bűnmegelőzés területére való utalása az egyik olyan megközelítés, amit arra használnak, hogy felhívják a családon belüli erőszak társadalmat terhelő költségeire a figyelmet: elsősorban a társadalmat éri kár, nem pedig az egyént. Ezért az oktatásra, az erőszakmentesség értékeinek terjesztésére és a felek közti közvetítés útján történő problémamegoldásra helyeznek hangsúlyt, vagyis az erőszak kultúrájának meggyőzéssel való megváltoztatására. Szankciókat és távoltartási rendelkezést csak utolsó lépésként szabad alkalmazni. Annak hangsúlyozása, hogy a gyermekek a fő áldozati csoport, egy újabb módja annak, hogy a társadalomnak okozott költségekre figyelmeztessenek. A családon belüli erőszakra folyó magyarországi vitában a gyermekek érdekeinek védelmét leggyakrabban az erőszak intergenerációs ciklusának kontextusába helyezik, vagyis a gyermekek védelme nem szükségszerűen jár együtt az egyéni jogok nézőpontjával, hanem inkább egy kollektivistább megközelítést jelent, amelynek értelmében a társadalmat úgy lehet megvédeni, hogy a jövőbeni generációkat védjük.

A kortárs európai uniós dokumentumok elsősorban következményei miatt tartják problematikusnak a családon belüli erőszakot. Kezdetben az emberi jogok legitimálták a fellépést, utalva a társadalmi nemek egyenlőségére is. Napjainkban nagyobb hangsúlyt kapnak az erőszak következményei. A Daphne Program mellett, hogy rámutat a társadalmi és gazdasági költségekre, hangsúlyozza, hogy a közegészség ügye forog kockán. A program hivatkozik az emberi jogokra is, de nem azzal érvel, hogy a nők emberi jogai *mint olyanok* sérülnek, hanem csupán azt állítja, hogy a családon belüli erőszak az „érintett személyek” esélyegyenlősége útjába állít akadályt. Nem a jelenség *oka*, hanem *következménye* jelent problémát. A Daphne Program által javasolt intézkedések az erőszak elleni küzdelemre és annak megelőzésére, elsősorban az áldozatokra és az erőszak következményeire fókuszálnak; az elkövetőkkel és az erőszakot kiváltó okokkal egyáltalán nem foglalkoznak.

5.4. A nemek közti egyenlőség politikája

A családon belüli erőszak koncepcionális kereteinek változási trendjei Hollandiában, Magyarországon és az Európai Unióban fontos hasonlóságokat mutatnak. Azt jelzik, hogy a területen mutatkozó egyre jelentősebb kormányzati szerepvállalással egyidejűleg új koncepcionális keretek szorítják háttérbe, torzítják el, vagy helyettesítik a probléma eredeti elemzését. A probléma eredetileg mindhárom esetben a nők autonómiájának és önmeghatározásának kérdéséhez, valamint a női jogok fogalmához kapcsolódott. A nők jogainak szószólói komoly politikai autoritással rendelkeztek, és ez kifizetődőnek is bizonyult abban az értelemben, hogy a társadalmi nemek politikája ekkor a nemek közötti egyenlőség szempontjait komolyan figyelembe vette. Az ezt követő eltolódások a vizsgált időszakban eltérő okok miatt következtek be a három esetben.

Hollandiában a koncepcionális keret megváltozása a nőmozgalom akarata ellenére következett be. Az erősödő *gender mainstreaming* megközelítés kontextusában – amely a nemek közötti egyenlőség politikájának elsődleges alapelve az országban (Verloof 2001) –, illetve a kérdés technokrata szempontú megközelítésének köszönhetően a probléma egy nemek

szempontjából semleges nyelvű koncepcionális keretben fogalmazódik meg. A nemek egyenlőségét vállaló szemlélet felhígulása nyilvánvalóvá válik abban is, ahogy a felelősséget a családon belüli erőszakért a kormányzati struktúrán belül elosztják. A probléma mögötti strukturális egyenlőtlenségeket nagyrészt figyelmen kívül hagyják. A nők önállóságának növekedése, legalábbis a családon belüli erőszakkal szembeni nagyobb védetség tekintetében, a vizsgált időszakban marginális volt. A nőjogi aktivisták továbbra is önállóan tevékenykednek, párhuzamosan az állam lépéseivel, s az állammal szemben külső, kritikus nézőpontot képviselnek. Úgy tűnik, a mozgalom elveszíti privilegizált helyzetét a családon belüli erőszakra való beszéd terén, míg lassan más szereplők veszik át az új, technokrata, nemileg semleges koncepcionális keretet.

Magyarországon a nőmozgalom megtartotta politikai befolyását a családon belüli erőszak koncepcionális kerete eltolódásának első szakaszában. A mozgalom, felismerve a magyarországi politikai és diszkurzív lehetőségek struktúráját, stratégiáját tekintve úgy döntött, hogy a nők autonómiájának és önrendelkezésének elismeréséért folytatott küzdelmét szélesebb szövetségbe integrálja. Ez a stratégia részben sikeresnek bizonyult. A mozgalomnak sikerült napirendre tűznie a kérdést, és aktívan részt vett a szakpolitika kialakítási folyamatának elindításában. Időközben azonban a nemileg semlegesen megfogalmazott kérdést más szereplők kerítették hatalmukba, és az általuk alkalmazott koncepcionális keretek némelyikében az egyén autonómiája már nem szerepelt célként. A strukturális egyenlőtlenség egyes vetületei eltűntek; a társadalom és a család érdekei elsőbbséget élveznek az egyéni emberi jogokkal szemben. Ahogy a magyar közpolitikai arénában ezek a koncepcionális keretek váltak uralkodóvá, a nőmozgalom elvesztette politikai befolyását és kitérített helyzetét a kérdéssel kapcsolatos megnyilatkozásokban. A holland esethez hasonlóan a családon belüli erőszakkal szembeni védetség nagyon kis mértékű javulást hoz a nőknek autonómiájuk és önrendelkezésük javulása terén.

Az Európai Unióban a nők jogaiért szót emelők politikai hatalomgyakorlása a családon belüli erőszak megfogalmazása területén az egész vizsgált időszak alatt fennmaradt. Bár a hivatalos szakpolitikákban megfogalmazásaik egyre kevésbé érvényesültek, az eredeti koncepcionális keret mégis kitapintható volt a beszédekben, a jelentésekben és a véleményekben. Az egyéni autonómia és önrendelkezés nem tűnt el olyan mértékben, mint ahogyan Hollandiában vagy Magyarországon, bár háttérbe szorultak a közegészségügy koncepcionális keretében érvényesülő prioritások mögött. A nők jogainak szószólói az Európai Unió döntéshozatali struktúráin belül a családon belüli erőszak kérdését – a magyarországi esethez némiképp hasonlóan – stratégiai okokból a közegészségügy koncepcionális keretébe helyezik annak érdekében, hogy a kérdést a szakpolitika napirendjén tudják tartani. Az aktuális szakpolitikai dokumentumok a családon belüli erőszak társadalomra gyakorolt hatásaira koncentrálnak (ideértve az áldozatok csökkenő autonómiáját is), de nem mutatnak rá a kérdés mögött álló strukturális egyenlőtlenségek ok-okozati viszonyára. Tehát bár a nők jogainak szószólói az Európai Unióban a családon belüli erőszakra való beszéd területén fenntartották politikai befolyásukat, a kérdés megfogalmazása a szakpolitika alakításának szintjén megváltozik, a nemek egyenlőségének és a nők jogainak erős koncepcionális kerete átadja a helyét egy nemileg semleges koncepcionális keretnek.

Mindhárom elemzett szakpolitikai kontextusban történt némi előrelépés a családon belüli erőszak kezelése területén, de valamennyien távol állnak attól, hogy a kérdés komplexitásának különböző vetületeit a nemek közötti egyenlőtlenség megnyilvánulásaként vegyék

figyelembe. A női jogok szószólóinak autoritása határozta meg, hogy a családon belüli erőszak kérdésének nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos szempontjai milyen mértékben váltak a napirend részévé, ugyanakkor ezen szempontok integrálása hatással volt arra, hogy a női jogok védelmében fellépők hogyan tudtak a későbbiekben befolyással lenni a családon belüli erőszakraól folytatott vitákra.

Fordította Simányi Léna és Lukács Anikó

Hivatkozott irodalom

- Boerefijn, I. (2000): *Hoofdlijnen en beleidskader in Nederland. In Het Voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen. Een verdiepend onderzoek naar het Nederlandse beleid in het licht van de verplichtingen die voortvloeien uit het vrouwenverdrag.* In I. Boerefijn, M. van der Liet-Senders és T. Loenen (szerk.): Den Haag: Ministerie van Socials Zaken en Werkgelegenheid.
- Boerefijn, I. és T. Loenen (2002): *De Bestrijding van Huiselijk Geweld tegen vrouwen in het licht van het vrouwenverdrag.* In *NJCM Bulletin* 27(2): 106–122.
- Diamantopoulou, A. (2003): „*Tackling Domestic Violence and Trafficking in Human Beings – the Role of the European Union, Member States and Civil Society*”. Előadás, mely elhangzott egy szakértői értekezleten, 2003. május 30. Elérhető az interneten: http://ec.europa.eu/employment_social/speeches/2003/ad300503_en.pdf [2006. 11. 30.].
- Diamantopoulou, A. (2000): Előadás a nők elleni erőszakkal szemben. Elhangzott a „*Violence Against Women – Zero Tolerance*” *Closing of the European Campaign* című nemzetközi konferencián, Portugália, 2000. május 4. Elérhető az interneten: http://ec.europa.eu/employment_social/speeches/2000/000504ad.pdf [2006. 11. 30.]
- Diószegi Gábor és Szabó Zsolt (2003): *A rendőrségi tevékenység lehetőségeiről a családon belüli erőszak ellen.* Budapest: Országos Rendőr-főkapitányság. Bűnmegelőzési Osztály.
- Donner, P. H. (2003): „*Start van het VNG-programma Huiselijk Geweld*.” Igazságügy-miniszteri beszéd. 2003. november 20. Elérhető az interneten: <http://www.justitie.nl/actueel/toespraken/archief2003/Speech-van-de-Minister-van-Justitie-start-van-het-VnG-programma-Huiselijk-Geweld.aspx?cp=34&cs=3065> [2006. 11. 30.].
- Ferree, M. M., W. A. Gamson, J. Gerhards és D. Rucht (2002): *Shaping Abortion Discourse. Democracy and Public Sphere in Germany and the United States.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Ferree, M. M. és W. A. Gamson (2003): *The Gendering of Governance and the Governance of Gender.* In *Recognition Struggles and Social Movements.* Barbara Hobson (szerk.). Cambridge: Cambridge University Press. Magyarul: A kormányzat nemek közti egyenlőségre való érzékenysége és a nemek közti egyenlőség politikája: abortuszpolitika Németországban és az Egyesült Államokban. In *Replika* 56–57: 109–134.
- Gönczöl Katalin. (2003a): Előadás a családon belüli erőszakraól. Elhangzott *Országos Szakmai Konferencia az ESZTER Alapítvány szervezésében.* Október 1.
- Gönczöl Katalin. (2003b): *Meg kell értetni, hogy ezt másként is lehet. Interjú.* Elérhető az interneten: <http://www.im.hu/csaladonbelul/?ri=504&ei=10> [2006. 11. 30.].
- Hoskyns, C. (1996): *Integrating Gender. Women, Law and Politics in the European Union.* London: Verso.
- Johnson, J. E. (2004): „*Importing 'Violence against Women' into Postcommunist Russia*”. Elhangzott *International Studies Association 45th Annual Conference,* Kanada.
- Kantola, J. (2003): *Transnational and National Gender Equality Politics: European Union's Impact on Domestic Violence Debates in Britain and Finland.* Elhangzott *ECPR Conference,* Marburg.
- Logar, Rosa (2004a): *Stopping the Perpetrator. The New Domestic Violence Bill and the Work of Intervention Centres in Austria.* Kézirat.
- Logar Rosa (2004b): *Domestic Violence Policies in Austria.* Elhangzott a Central European University előadásán, Budapest, 2004. május.
- Lévai Katalin (2003): Előadás a családon belüli erőszakraól. Elhangzott *Országos Szakmai Konferencia az ESZTER Alapítvány szervezésében.* 2003. október 1.
- Lévai Katalin (2004): Előadás a családon belüli erőszakraól. Elhangzott *Szembenézés Konferencia az Útköző Egyesület szervezésében.* 2004. május 13.

- MAGEEQ Project (2005): „*Comparative Frame Analysis: Domestic Violence & Sexual Violence against Women. The European Union, Austria, Greece, Hungary, Slovenia, Spain and The Netherlands*”. Bustelo, María; Dombos Tamas, Filiopoulou, Maria; Hadjiyanni, Andromachi; Kamoutsi, Fray; Krizsan Andrea; Platero, Raquel; Tertinegg, Karin; Van Beveren, Jacinta és Verloo, Mieke (a program kutatói). 2005. március.
- Morvai Krisztina (1998): *Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog*. Budapest: Kossuth.
- Morvai Krisztina (2001): „Safe Haven”. Interjú. In *Central Europe Review* 3(16), 2001. május 7.
- Outshoorn, J. (1997): Incorporating Feminism: The women's policy network in the Netherlands. In *Sex Equality Policy in Western Europe*. F. Gardiner (szerk.). London: Routledge.
- Roggeband, C. (2002): *Over de grenzen van de politiek. Een vergelijkende studies naar de opkomst en ontwikkeling van de vrouwenbeweging tegen seksueel geweld in Nederland en Spanje*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Roggeband, C. (2004): Immediately I Thought We Should Do the Same Thing. In *European Journal of Women's Studies* 11 (2): 159–175.
- Römkes, R. (2000): Geweld in de huiselijke sfeer. In *Het Voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen. Een verdiepend onderzoek naar het Nederlandse beleid in het licht van de verplichtingen die voortvloeien uit het vrouwenverdrag*. I. Boerefijn, M. van der Liet-Senders és T. Loenen. (szerk.). Den Haag: Ministerie van Socials Zaken en Werkgelegenheid.
- Sáfrány Réka (2003): *Public and Political Discourse on Domestic Violence in Hungary: The Prospects and Limits of Feminist Strategies*. MA tézis. Budapest: Central European University.
- Theorin, M. B. (2000): Előadás a nők elleni erőszakkal szemben. Elhangzott a „Violence Against Women – Zero Tolerance” *Closing of the European Campaign* című nemzetközi konferencián, Portugália, 2000. május 4. Elérhető az interneten: www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/femw/20000523/lissabon.doc [2006. 11. 30.]
- Tóth Olga (1998): Erőszak a családban. In *Vegyesváltó*. Lévai Katalin (szerk.). Budapest: Egyenlő Esélyek Alapítvány.
- Verloo, Mieke (2001): Another Velvet Revolution? Gender Mainstreaming and the Politics of Implementation. In *IWM Working Paper* 5.
- Verloo, Mieke (2005): Mainstreaming Gender Equality in Europe. A Critical Frame Analysis Approach. In *The Greek Review of Social Research* B`/2005(117): 11–35. Magyarul: Gender mainstreaming Európában: a koncepcionális keretek kritikai elemzése. In *Replika* 56–57: 135–154.

A cikkben hivatkozott európai uniós és nemzetközi dokumentumok

- Egyezmény a Nőkkel Szembeni Megkülönböztetés Minden Formájának Felszámolásáról (CEDAW) (2002): „*Concluding Remarks on Hungary's Combined IV. and V. periodic report to the CEDAW*”. 2002. augusztus.
- Európai Bizottság (EB) (2003): „*Amended Proposal for a European Parliament and Council Decision Adopting a Program of Community Action (the Daphne Program) on Measures Aimed to Prevent Violence Against Children, Young Persons and Women*.” COM(1999) 244 final.
- Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EESC) (1999): „*Opinion on the amended proposal for the Daphne Program*.” CES 456/99. 1999. április 28. Elérhető az interneten: http://eescopinions.eesc.europa.eu/EESCOpinionDocument.aspx?identifier=ces\soc\soc015\ces456-1999_ac.doc&language=EN [2006. 11. 30.].
- Európai Közösségek (EK) (2000): „*Breaking the Silence. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities*.” Elérhető az interneten. http://ec.europa.eu/employment_social/eq_opp/violence/breaksilence_en.pdf [2006. 11. 30.].
- Európai Női Lobbi (EWL) (2000): „*Unveiling the hidden data on domestic violence in the European Union*”. Brüsszel: EWL publication.
- Európai Nők az Erőszak Ellen (WAVE) (2000): Good Practice Models. In: *WAVE Training Program on Combating Violence against Women*. 2000. november 15.
- Európai Parlament (EP) (1997): „*Resolution on the Need to Establish a European Union Wide Campaign for Zero Tolerance of Violence Against Women*”. A4-0250/1997.
- Európai Parlament (EP) (1999): „*Debate on Violence Against Women; the Daphne Program*”. 1999. március 8.
- Európai Parlament (EP) (2000): „*Decision of the European Parliament and of the Council Adopting a Program of Community Action (the Daphne Program) on Preventive Measures to Fight Violence Against Children, Young Persons and Women*”. 2000. január 24.
- Régiók Bizottsága (COR) (1998): „*Opinion of the Committee of the Regions on the Proposal for the Daphne Program*”. 1999/C 198/631. 1998. március 11. Elérhető az interneten: http://coropinions.cor.europa.eu/CORopinonDocument.aspx?identifier=cdr/commission7/dossiers/com7-012/cdr300-1998_fin_ac.doc&language=EN [2006. 11. 30.].

A cikkben hivatkozott holland dokumentumok

- Holland Igazságügyi Minisztérium (HIM) (2002): „*Nota Privé geweld – Publieke zaak. Aanpak huiselijk geweld.*” KSII 28345: 1–2. Elérhető az interneten: http://www.huiselijkgeweld.nl/doc/beleid/BELEID_privé_geweld_public_zaak.pdf [2006. 11. 30.].
- Holland Parlament (HP) (1984): „*Policy Note on Fighting Sexual Violence Against Women and Girls. Holland Parliament.*” KSII 1983–1984, 18542, 1–2.
- Holland Parlament (HP) (1986): „*Voortgangsrapportage beleid ter bestrijding van seksueel geweld.*” KSII 19209: 1–2.
- Holland Parlament (HP) (1999): „*Actieplan Emancipatietaakstellingen Departementen.*” KSII 26206: 11–12.
- Holland Parlament (HP) (2000): „*Meerjarenbeleidsplan Emancipatie.*” Előterjesztő: Szociális és Munkaügyi Minisztérium. KSII 27061: 3.
- Holland Szociális és Munkaügyi Minisztérium (SZW) (2002): „*Een veilig land waar vrouwen willen wonen.*” SZW-03-004. Elérhető az interneten: http://www.emancipatieweb.nl/uploads/146/14_4_Beleidsreactie_op_het_rapport.pdf [2006. 11. 30.].
- Holland Szociális és Munkaügyi Minisztérium (SZW) (2003): „*Brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.*” KSII 29200XV: 37.

A cikkben hivatkozott magyar dokumentumok

- Esélyegyenlőségi Kormányhivatal – Belügyminisztérium (EKH–BM) (2004): „*Sajtóanyag.*” 2004. május 24.
- Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Esélyegyenlőségi Főigazgatóság, Nők és Férfiak Közötti Esélyegyenlőségi Titkárság (FMM) (2003): „*Kriziskezelő Központ. Programterv a családban, illetve a társadalom más területein a nők, gyermekek ellen irányuló erőszak leküzdését szolgáló áldozatvédő szolgálatok kialakítására.*” Készítette: Bethlen Anna.
- Habeas Corpus Munkacsoport, NANE (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) Egyesület és Női és Gyermekegyjogi Kutató és Oktató Központ (HCM) (2004): „*Petíció Medgyessy Péter miniszterelnökhöz és a kormányparti képviselőkhöz.*” 2004. május 13. Elérhető az interneten: <http://www.habeascorpus.hu/jogok/csbe/peticio.2004.05.13.htm>. [2006. 11. 30.].
- Igazságügyi Minisztérium (IM) (2003): „*A Társadalmi Bünt megelőzés Nemzeti Stratégiája.*” Elfogadta a 115/2003. (X. 28.) sz. OGY-határozat. Elérhető az interneten: <http://www.parlament.hu/irom37/4629/4629-01m.htm> [2006. 11. 30.].
- Igazságügyi Minisztérium (IM) (2004a): „*Tájékoztató a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV. 16.) OGY határozatban foglaltak megvalósítása érdekében 2004. április 20-ig tett kormányzati és társadalmi szervezetek, valamint az Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyészség és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala intézkedéseiről.*” Elérhető az interneten: <http://www.im.hu/csaladonbelul/?ri=484&ei=58>. [2006. 11. 30.].
- Igazságügyi Minisztérium (IM) (2004b): „*A családon belüli erőszak miatt alkalmazható távollattartásról.*” T/9837 sz. törvényjavaslat. Elérhető az interneten: <http://www.parlament.hu/irom37/9837/09837.pdf> [2006. 11. 30.].
- Nemzeti Stratégia (2003): „*Családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról.*” Elfogadta a 45/2003. sz. OGY-határozat. A határozat szövege elérhető az interneten: <http://www.parlament.hu/irom37/2483/2483.htm> [2006. 11. 30.].
- Országgyűlés (1997): Az Országgyűlés április 15-ei, április 22-ei és 28-ai plenáris ülésének jegyzőkönyvei. Elérhető az interneten: <http://www.parlament.hu/naplo35/260/260tart.htm>, <http://www.parlament.hu/naplo35/262/262tart.htm> és <http://www.parlament.hu/naplo35/263/263tart.htm>. [2006. 11. 30.].
- Országgyűlés (2002a): Az Országgyűlés október 2-ai ülésének jegyzőkönyve. Elérhető az interneten: http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fszoveg?p_uln=24&p_ckl=37&p_felsz=1&p_szoveg=&p_felszig=301 [2006. 11. 30.].
- Országgyűlés (2002b): Az Országgyűlés Szociális és Munkaügyi Bizottsága november 6-ai ülésének jegyzőkönyve.
- Országgyűlés (2004): Az Országgyűlés április 27-ei és május 3-i ülésének jegyzőkönyve. Elérhető az interneten: http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fszoveg?p_uln=145&p_ckl=37&p_felsz=1&p_szoveg=&p_felszig=69 és http://www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fszoveg?p_uln=146&p_ckl=37&p_felsz=1&p_szoveg=&p_felszig=388 [2006. 11. 30.].
- Szociális és Családügyi Minisztérium (SZCSM) (2001): „*Koncepció az emberi méltóság védelmét szolgáló, a családon belüli, valamint a nők ellen irányuló erőszak más formáinak leküzdését elősegítő törvényről.*” Tervezet.

B U D A P E S T I K Ö N Y V S Z E M L E

BUDAKISZA

KRITIKAI ÍRÁSOK

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

KÖRÉBŐL

BÚCSÚ BENCE GYÖRGYTŐL

PÓR PÉTER JÓZSEF ATTILÁRÓL

SOMODI GERGŐ A METAFORAELMÉLETRŐL

DUPCSIK CSABÁ A NEMZETFELFOGÁSOKRÓL

ÉBER MÁRK ÁRON NIKLAS LUHMANNRÓL

WEISS JÁNOS AZ EGYKORI REFORMKÖZGAZDASÁGTANRÓL

SZEMLE

KÉPEK, TÜKRÖK, OPTIKAI MÉDIUMOK, TRAUMÁK, IDEGENEK ÉS KÍSÉRTETEK

KÖNYVEK, TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁK 1956-RÓL 2006-BAN

FONTOS KÖNYVEK 2006. III. NEGYEDÉV

2006. TÉL